

”Jos haluatte ymmärtää Kiinaa paremmin, käykää Guizhoussa.”

Johdanto Chongqingin kevääseen

Maaliskuussa 2013 Vapautuksen monumentti tuntui entisestään madaltuneen. Aikoinaan se kohosi huimaavana 27 metrin tornina ylemmäksi kuin yksikään talo sen ympärillä, sen huipulla oleva kupoli näkyi kauas, ja kupolin alla olevasta kellosta ohikulkijat saattoivat tarkistaa, vieläkö he ehtisivät. Nyt uudet pilvenpiirtäjät Jiefangbein kauppaukion laidalla yltyvät raapimaan jo alimpia saastepilviä, viimeisille vapaille tonteille rakennettiin uusia, entistä korkeampia, ja kaiken keskellä vanha monumentti näytti väärään paikkaan joutuneelta, vanhalta ja sammuneelta majakalta.

Aikoinaan Chongqingin ydinkaupunki rakennettiin kukkuloille, ja niiltä sen moderni keskusta nykyisin kurkottaa yhä vain korkeammalle. Taivaiden tavoittelulle on maallisia syitä: jokien rajaamassa kaupungissa tonttimaata on kallista. Chongqingin ydinkaupunki on ehdettu eräänlaiselle niemelle, jota Jangtse ja sen sivujoki Jialing Y-kirjaimena rajaavat ja joka jyrkkinä rinteinä kohoaa jokien haarukasta.

Kauppaukiolla parveili kiinalaisia turisteja. Jotkut valokuvasivat toisiaan monumentti taustana, kulmauksen katukahvila oli kuten tavallista tyhjillään, ja sen lähetyvillä aina viihtyivät kengänkiillottajat vailla asiakkaita. Likeisen kävelykadun laidalla istuksi muutama keski-ikäinen kanta- ja välinpitämättömän oloisena silmäilemässä ihmisten virtaa. Kaikilla muilla paitsi heillä ja meillä näytti olevan sekä määränpää että aikataulu, myös naisilla jotka vasta opettelivat kävelemään kymmenen sentin koroilla. Korkean koron lisäksi monissa muodikkaan värikkäissä kengissä oli viiden sentin paksuisen pohja. Vaikka Chongqingissa pinnisteltiin aina vain ylemmäksi, me tähyilimme ihmisten jalkoihin ja äkisti elettyihin vuosimme.

Oli leppeä iltpäivä. Maaliskuu oli taittumassa huhtikuuhun, ja oli ainut aika vuodesta, jolloin tässä kaupungissa oli miellyttävä vierailu. Kesällä kuumuus ja kosteus uuvuttavat. Talvella sataa. Lähes aina on sumua. Monesti olimme täällä käväisseet ja aina lähteneet nopeasti, mutta nyt olimme määrätietoisesti tulleet viipymään Chongqingin kevääseen. Istuksimme portaila liki kantajia, joimme likeisen McDonald'sin kahvia ja tuhlasimme kevyin

mielin kevätpäivää kenkämuodin syvimmän olemuksen pohdintaan. Kun välillä nostimme katseemme muodikkaista jalkineista pilvenpiirtäjien saartamaan monumenttiin, tuntui niin kuin olisi katsellut syvältä maaseudulta tullutta köyhää sukulaista kuluneissa kiinantossuissaan.

Lievästi surumielinen vaikutelma oli pelkästään omamme. Monumentin ympärillä oli huolella hoidettuja kukkaistutuksia ja kunnioittavasti tilaa, ja kiinalaiset turistit kuvasivat pylvästä kalliilla kameroillaan, jotkut hartaasti ja harkiten jalustalta. Vaikka Vapautuksen monumentin saattoi kaupallisen loiston keskellä tulla tulkinneeksi pysähtyneisyyden ajan muistomerkkinä, kiinalaisten suhtautuminen siihen vaikutti kunnioittavalta. Ihmettelimme laiskasti, oliko tällä jotakin tekemistä sen kanssa, että brezhneviläinen ja maolainen aikakausi olivat niin perin juurin erilaisia vaiheita sosialismin historiassa. Kiinalaisesta kommunismista voidaan sanoa monia asioita, mutta erityisen pysähtyneeltä se koskaan ei vaikuttanut. Lievä pysähtyneisyys sen sijaan tuntui asettuneen meihin ja vaeltelumme Kiinassa, joten oli sopiva hetki ihmetellä, mitä vuodet ja Kiina olivat meille tehneet. Toisenkaan kahvikupillisen aikana asiasta ei varsinaisesti tullut selkoa.

Kiina lienee tehnyt meille paljonkin, tahtomattaan ja tarkoittamattaan, mutta vielä ihmeellisempää on, mitä Kiina on tehnyt itselleen. Vapautuksen monumentti ei ole muuttunut miksiäkään, mutta sen ympäristö – ja sen *merkityskonteksti*, voisi joku sanoa – on aivan toinen kuin vuosikymmeniä sitten. Ehkä kiinalaisten naisten ongelma on samantapainen. Ennen naiset olivat sopusuhtaisia ja 155-senttisiä, ja se oli kyllyksi. Nyt naiset ovat entistäkin sopusuhtaisempia ja 155-senttisiä, ja siinä on kymmenen tai viisitoista senttiä liian vähän. Tärkeimmillä työmarkkinoilla ja muodin mystisillä syntysijoilla ollaan tätä mieltä, ja siksi monien reisuiluita leikkauksin pidennetään. Vielä useammat kävelevät koturneilla. Koturnit tarkoittavat korkeapohjaisia kenkiä, joita antiikin murhenäytelmien esittäjät muinoin käyttivät, mutta voi sana viitata myös henkiseen asenteeseen.

Miltä monumentti näytti kuusi vuotta sitten, viereisen hotellin laella pyörivästä aamiaissalista alaviistoon katsottuna? Voimansa ja mielensä menettäneeltä, vanhan miehen tai vallankumoussateen fallokselta? Vaikutelmat edellisestä yrityksestämme viivähtää Chongqingissa olivat paljolti unohtuneet, muistot hapertuneet, muutamat päivät kesällä 2007 kadonneet usvaan ja uneen, jota menneisyydeksi kutsutaan. Mieleen oli jäänyt sietämätön ja kostea kuumuus, joka hotellista ulos astuttaessa tuli vastaan kuin näkymätön seinä ja joka nostatti paniikinomaisen halun paeta nopeasti koko kaupungista, ja niin me teimme.

Muisti ei suostunut enää kertomaan, oliko monumentin yläosassa, aivan näköalatasanteen alapuolella oleva kello jo tuolloin merkiltään Rolex. Nyt, keväällä 2013, se oli, ja Rolex kertoi olevansa varttia vaille kolme ja että meillä ei ollut kiire minnekään. Ehkä siksikin panimme merkille, että Jiefangbein ympärillä oli varsin paljon kalliiden kellojen suuria mainostauluja. Aina ja

kaikkialla kulutus näyttää lopulta päätyvän juuri kelloihin ja käsilaukkuihin, kultaan ja jalokiviin; niitä tarvitaan sitten, kun mitään erityistä ei enää tarvita. Saattoi kellomainoksiin olla muitakin syitä. Kiina oli jo kauan sitten hylännyt ne rämisevät herätyskellot joissa puhemies Mao heilutti leppoisasti kättään ja siirtynyt suin päin digitaaliseen maailmaan eikä teknologia ole viatonta. Se muuttaa suhdettamme aikaan.

Muuttaa se paljon muutakin, mutta kantajien työtä se tuskin on suuresti muuttanut. Kärsivällisesti he yhä lepuuttivat bambukorentojaan, joiden molemmissa päissä oli teknisen kehittelyn päätepiste. Heidän ranteissaan ei näkynyt minkään merkiksiä kelloja, ja ihmisvirta he seurasivat tyylinä ja tyytyväisenkin näköisinä, vaikka Peter Hessler kirjoitti, että kun Chongqingin kullit lepäävät, pelaavat korttia ja tupakoivat, he eivät niinkään näytä viettävän vapaa-aikaa kuin taistelutaukoa. Hessler toimi vuosia sitten tällä seudulla englanninopettajana ja ryhtyi myöhemmin kirjoittamaan Kiinasta. Hän on uhkarohkeassa yrityksessään onnistunut hyvin.

Kiinasta on kirjoitettu paljon. Vuosisatoja Kiinaa on kierretty ja tulkittu, ihailtu ja inhottu. Kiinassa on saarnattu ja sodittu ja käyty kauppaa, Kiinaa on yritetty ymmärtää ja muuttaa, ja tätä kaikkea on sitten kirjallisesti tilitetty kotona odottaville länsimaalaisille niin, että matkakirjallisuutta tutkinut Dennis Porter saattaa olla erityisesti Kiinan suhteen oikeassa. Hänen mukaansa meille kaikille olisi parempi, jos suurinta osaa maailman matkakirjoista ei olisi koskaan kirjoitettu. Kun tämä tuli Jiefangbeilla mieleen, tarvitsimme jo kolmannen mukillisen.

2.

Jonotimme hetkemme McDonald'sissa, paikallisen nuorison seassa, ja palasimme istuksimaan tutulle paikalle kantajien lähetyville. Jiefangbein ylin kerros, taivas pilvenpiirtäjien päällä, oli sinisen harmaa ja noesta tummunut, ja siksi kai ikkunat matalan monumentin näköalatasanteella vaikuttivat surullisilta kuin halkoluukut, joita ennen näki kerrostalojen kivijaloissa.

Kauan sitten tällä samalla paikalla oli puinen monumentti Sun Yat-senin, Kiinan ensimmäisen presidentin, kunniaksi. Siitä ei ole jäljellä mitään. Kun japanilaiset toisen maailmansodan jälkeen oli karkotettu Kiinasta, pystytti Kuomintangin hallinto nykyisen muistomerkkin juhlistamaan voittoa. Oli vuosi 1945, ja toinen, hetken katkolla ollut sota jatkui. Kun kommunistit viisi vuotta myöhemmin marssivat sisällissodan voittajina Chongqingiin, he nimesivät rakennelman Vapautuksen monumentiksi.

Nimet ovat vaihtuneet, merkitykset muuttuneet. Niin se käy: *Das Große bleibt groß nicht und klein nicht das Kleine*. Bertolt Brecht osasi asettaa sanansa – *Ei pysy suuri suurena eikä pieni pienenä* – ja siinä hengessä oli Jiefangbeilla myös hyvä mieltä Dennis Porterin kannanottoa matkakirjoittamisen tarpeellisuuteen nyt, kun olimme hylänneet viereisen, vuosien takaa

tutun hotellin ja sen laella pyörivän ravintolan ja asettuneet hotelli Hiltoniin, lähinnä siksi että yksi Hiltonin omistajista pantiin taannoin vankilaan. Maine vetää puoleensa niin kuin raato hyeenaa.

Ja ehkä juuri Chongqingissa, Lapin läänin kokoisessa ja 37 miljoonan ihmisen kaupungissa, oli hyvä myös kirjoittaa uusia sivuja *Suureen Virtaan* ja samalla kysyä itseltään, mitä helvetin syytä on lisätä maailman suunnattomaan kirjatulvaan vielä yksi teos, ja ehkä tämä kysymys oli aiheellista tehdä juuri Hiltonissa. Hotellikirjon toista ääripäätä olimme nähneet kylliksemme ja näkisimme taas ennen pitkää. Hiltonin yltäkylläisyydessä omat hankkeemme asettuivat raameihinsa, varsinkin kun muisti ja tajusi, että pelkkä Chongqing, hyvin pieni osa Kiinaa, on suuren eurooppalaisen valtion kokoinen. Jossakin mielessä elämä todella on toisaalla, ainakin toisaalla kuin Suomessa tai edes Tukholmassa.

Suoraa vastausta omaan kysymykseemme emme keksineet. Kirjan kirjoittamiseen on peri-inhimillisiä syitä, useimmiten halpoja ja itsekeskeisiä, hyvin harvoin taloudellisia, ja nämä syyt tunnistimme ja tunnustimme, mutta varsinainen vastaus kysymykseen voi olla vain kirja itse. Saattamalla työmme päätökseen ja julki, ilmaisemme kantamme kirjan olemassaolon puolesta. Enempää oli vaikea sanoa. Juuri enempää emme voineet sanoa Hiltonistakaan: hotellin kytkeytyminen Kiinan sisäpoliittisiin taisteluihin kuului matkantekoomme ja kirjoittamiseemme vain taustakohinanä, ja vain yleisesti tiedettäviltä osiltaan. Ne osat eivät välttämättä olleet tärkeimpiä.

Peng Zhimin, yksi Hiltonin entisistä omistajista, on niitä kiinalaisia jotka raivasivat tiensä riisipelloilta rikkauksiin ja rikkauksista vankilaan. Toukokuussa 2011 Peng tuomittiin elinkautiseen vankeuteen kytköksistä järjestäytyneeseen rikollisuuteen, prostituutoringin organisoimisesta, koronkiskonnasta, laittomista metsähakkuista, pahoinpitelystä, korruptiosta ja lahjonnasta, ja hän kuului niihin, jotka Bo Xilaihin liittyvän monivaiheisen prosessin aikana joutuivat vaikeuksiin. Bo oli vielä äskettäin Chongqingin puoluejohtaja. Peng oli paitsi Hiltonin omistajia myös paikallinen poliisiupseeri.

Uutistoimisto Xinhua on julkaissut kuvan, jossa Peng on raudat ranteissa kumartunut painamaan sormenjäljen antamansa lausunnon alle. Kuva on koskettava. Peng näyttää vangin asussa vanhalta, nopeasti vanhentuneelta, ja hänen takanaan seisoo vartija, jolla on tummat lasit ja konepistooli rinnuksilla. Vartija näyttää hyvin nuorelta ja hiukan surulliselta.

Peng ei ollut erityisen merkittävä mies Chongqingin rikohistoriassa. Bo Xilai oli käynnistänyt suuren gangsterisotansa järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan kesällä 2009, ja yksi näyttävimmistä kohteista oli kaupungin poliisipäällikkö Wen Qiang. Syyttäjän mukaan Wen oli virkamiehenä ottanut suojeleмиensa rikollisryhmien jäseniltä yhteensä 2,4 miljardin dollarin arvosta lahjuksia. Julkisuudessa taisi eniten olla Wenin käly, Xie Caiping, jota kaupungin kummitädiksi kutsuttiin. Oikeudessa tuli puiduksi sekin, että 46-vuotias Xie piti kuuttatoista nuorta miestä rakastajinaan, ja tämä sekä Xien räävitön kielenkäyttö lisäsivät oikeudenkäynnin julkisuusarvoa.

Wenin viimeiset hetket ennen teloitusta raportoitiin tarkasti sekä Kiinassa että joissakin länsimaissa. Viimeisenä iltana Wenin luona vieraili Chongqingin turvallisuuspalvelun johtaja. Käynti kesti 50 minuuttia. Illalliseksi Wen söi kolme kananmunaa, jälkiruuaksi päärynän. Hän pyysi myös lupaa katsoa jalkapallon maailmancupin semifinaalin; kohokohtia hän oli jo nähnyt aiemmista otteluista, mutta täyttä varmuutta ei ole, näkikö hän ennen kuolemaansa, miten Hollanti voitti Uruguayn. Tiistaina 6. heinäkuuta 2010 Kapkaupungissa pelattu ottelu päättyi Hollannin voittoon 3–2.

Wen nukkui, kun vartijat tulivat herättämään häntä aamuviideltä. *China Youth Daily*n mukaan toimittajilla oli mahdollisuus tavata tämä puoli tuntia myöhemmin, mutta haastatteluista ei tullut mitään. Kermanväriseen paitaan pukeutunut Wen tyytyi toteamaan, että ei ollut valmistautunut toimittajien tapaamisiin. Myöhemmin hän sai viettää kymmenen minuuttia sisarensa sekä poikansa Wen Jihaon seurassa. Eräälle kiinalaislehdelle poika myöhemmin kertoi, että isä kehotti häntä olemaan vihaamatta yhteiskuntaa: ”Älä anna tämän jutun vaikuttaa itseesi. Älä vihaa muita ihmisiä.”

Lopuksi poika syleili isäänsä ja muisteli lehdessä, että se oli heidän ensimmäinen syleilynsä aikuisiässä. Eron hetkellä poika kumarsi, isä itki. Teloitus oli ohi aamuyhdeksältä, ja vähän myöhemmin Chongqingin asukkaat saivat siitä tekstiviestin puhelimiinsa. Iltapäivällä poika nouti isänsä tuhkan.

Wenin kaatanut Bo Xilai kuuluu syntyperältään etuoikeutettuihin: hänen isänsä Bo Yibo oli vallankumouksen ydinryhmää ja toimi aikoinaan valtionvarainministerinä. Pojan poliittinen ohjelma Chongqingin johdossa perustui neljään asiaan: hän käynnisti näyttävän kampanjan korruptiota ja järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan; hän toteutti mittavan asunto-ohjelman köyhille; hän suosi valtiollisia yrityksiä; ja hän nosti kunniaan vanhan maolaisen propagandan vallankumouslauluineen. Hän jopa kielsi mainokset paikallisilla televisiokanavilla. Chongqingin talousmalli nousi valtakunnalliseksi puheenaiheeksi, Bo suosituksi ja vihatuksi johtajaksi.

Poliisipäällikkö Weniin verrattuna Hiltonia omistaneen Peng Zhiminin rikokset vaikuttavat tavanomaisilta. Kaikkialla Kiinassa harjoitetaan uhkapeliä, lahjontaa ja prostituutiota, ja läntisessä Kiinassa hakataan laittomasti metsiä. Vain Hiltonissa näistä mistään ei keväällä 2013 näkynyt merkkiäkään.

Diamond Dynasty Club, joka lukemattomien kaltaistensa tavoin oli tarjonnut karaokea ja muita yökerhoon sopivia huvituksia mahtipontisen nimensä alla, oli pohjakerroksesta kadonnut. Kesäkuussa 2010 kiinalaiset tiedotusvälineet olivat esitelleet kuvia ratsiasta, jossa sata ihmistä pidätettiin, heistä parikymmentä päätyi myöhemmin tutkintavankeuteen, ja kohta koko hotelli hetkeksi suljettiin. Pengin omaisuus takavarikoitiin tuolloin vielä Bo Xilain johtamalle paikallishallinnolle. Dynasty Club suljettiin lopullisesti. Se olikin Hiltonissa vain vuokralainen, aivan eri yrityksen omistuksessa.

Maaliskuussa 2013, vuotta Bo Xilain oman syrjäyttämisen jälkeen, Hilton

metsäisellä alueella päärakennuksen lähellä. ”Luksussviitit vetoavat rikkaisiin yrittäjiin ja ylempiin virkamiehiin, joilla on suuri edustustili ja jotka haluavat yksityisyyttä salaisiin suhteisiinsa”.

Tarkoitus ei ainoastaan ole pilailta median konventioilla; länsimaisittain normaali toimittajan työ on Kiinassa aidosti haastavaa ellei mahdotonta. *Daily Mail* teki minkä kykeni ja julkaisi kuvat Lucky Holiday Hotellin aulasta sekä julkisivusta. Majoitusliike tunnetaan myös nimellä Nanshan Lijing Holiday Hotel, ja sen julkisivu on tavanomainen eli hiukan karu, aula tavanomainen eli prameileva, ja hotelli sijaitsee Jangtsen eteläpuolisilla kukkuloilla, mistä on komea näköala joko virralla ajelehtivaan sumuun tai saasteiden pehmentämään keskikaupungin valomereen. Luotimme näkemiimme kuviin. Ei tuntunut tarpeelliselta ryhtyä selvittämään, olivatko hotellin huoneet todella likaisenharmaita, ja muuta emme olisi kyenneet selvittämään. Sitä paitsi toimittaja Pin Ho on jo penkonut Bo Xilain elämää perin pohjin, tehnyt tapahtumista kiinnostavan kirjan ja kertonut senkin, että kohtalokkaan huoneen numero oli 1605.

Emme olleet Kiinassa toimittajina, mutta emme liioin kirjoita fiktiota ja seipitä istuneemme maaliskuun lopulla vuonna 2013 Jiefangbein aukiolla juomassa McDonald’sin kahvia, viisi yuania eli kuutisenkymmentä senttiä muki. Kirjoitamme totta.

Siellä me istuimme, ja tuon se maksoi, ja kahvi oli paitsi halpaa myös hyvää, sää miellyttävä, elämä mukavaa. Juuri nyt emme olleet väsyneitä, emme masentuneita, emme modernisaation hylkimiä tai postmodernin hämmentämiä. Kukaan ei ollut ymmärtämässä meitä väärin tai päinvastoin eikä Chongqing ollut kuuma ja kostea, ahdistava, vaan liki raikas, ja me odotimme iloisesti Paulin, vanhan tutun, tapaamista. Kaiken aikaa ympärillämme myös tapahtui niin mielenkiintoisia asioita, että tämä teksti kääntyy nyt omia aikojaan preesensiin, kun kauppa-aukion ylitse kulkee nainen, jonka korotetut kengät näyttävät leopardin nahasta tehdyiltä tassuilta. Kömpelön paksut pohjat ja korkeat korot mielenkiintoisesti särkevät kissamaisen vaikutelman. Pohdimme ristiiriitaa hetken. Sitten nainen katoaa pankin rahankuljetusauton ja konetuliaseita kantavien vartijoiden taakse emmekä näe häntä enää koskaan.

Vähän edempänä aukiosta on raivattu jälleen yksi tontti rakennustyömaaksi, ja työmaan edessä vanhat miehet seisovat lukemassa suuriin vitriineihin levitettyjä päivän lehtiä. Ohi rullaa jalaton kerjäläispoika skeittilaudalla, ylhäällä nostokurjet tekevät raskasta työtään, ja vielä niitäkin korkeammalla lepattaa yksinäinen leija, niin kuin puimakoneesta sinkoutunut akana taivaan tuulisessa siniharmaudessa. Kaikkialla ihmiset puhuvat puhelimeen, kiirehtivät eteenpäin, pitävät toisiaan kädestä, kantavat korenoilla kummallisia taakkoja, tonkivat roskia, ajavat uusilla autoilla, eikä Kiinassa vanhoja autoja olekaan. Chongqingissa ei ole edes polkupyöriä. Harva jaksaa polkea saati kantaa taakkoja näillä rinteillä; juuri siksi täällä on kantajia. Pirteä isoäiti työntää Jiefangbein aukion poikki lastenrattaita, jotka tuovat mieleen nukenvaunut 1950-luvulta sekä sen että monet naiset täällä pääsevät eläkkeelle 55-vuotiaina. Kian

katumaasturi tummennetuin lasein tunkeutuu varovasti kävelykadulle, lasin takaa erottuvat hetken kuljettajan omat, tummennetut lasit, ja aivan äkkiä kaiken keskelle juoksee pieni, pörröinen koira. Koira ponnahtaa kahdelle jalalle, ottaa sievästi etutassuilla tukea seinämästä ja sontii sitten jalkakäytävälle juuri niin hienostuneesti kuin Cartierin mainoksen alla sopii.

Meidän on pitänyt elää yli kuusikymppisiksi, taivaltaa *kymmenen tuhatta li’tä* Kiinan sydänmaille, nähdäksemme tämän ensi kerran elämässämme. Nyt näemme tuon koiramaisen eleen ja luonnonihmeen aivan liki modernin kauppakeskuksen pääsisäänkäyntiä ja vain kivenheiton päässä monumentista, joka vaimenevalla äänellä julistaa kommunismin voittoa sodassa, joka päättyi kauan sitten, pari kolme vuotta ennen syntymäämme, ellei se sota ole päättymässä vasta nyt, kun Vapautuksen muistomerkki on pelkkä jääne, pelkkä merkityksistään irronnut matkamuuisto kaukaa menneisyydestä, verisestä ja kummallisesta ajasta, jolloin täällä koirat syötiin eivätkä Cartier ja Rolex vielä mitanneet kiinalaista aikaa.

3.

Taksi pääsi melko lähelle Shibatin eli *18 portaan* aluetta. Pienellä, asfaltoidulla jalkakäytävän laajenuksella väki pelasi korttia ja kävi kauppa, kullutti aikaa. Vanha, elämän köyristämä rouva oli tuonut mukanaan taitettavan jakkaran ja istui keskittyneenä kirjomassa kengänpohjallista; syntymässä näytti olevan kaksoisonnentoivotus ruusujen seassa. Vielä vanhempi rouva oli tuonut vain jakkaran ja kävelykepin, ja naisten edessä istui mies yläruumis paljaana ja pullonpohjalasien kehystämä katse kuin unissakävelijällä. Miehen selkää peitti toistakymmentä bambusta sahattua kuppauskuppia, lieriötä, ja samanlaisia oli sekä pohkeissa että hiukan rasvoittuneessa vatsassa. Kiinalaiseksi mies oli roteva.

Väkijoukko seurasi kupparin toimia laimean kiinnostuneena. Kirjova rouva ei nostanut edes katsettaan; hän keskittyi vihreän langan viemiseen läpi pohjallisen ja ruusunlehden kärjen. Naisen silmälasien sangat oli korvien kohdalta päällystetty, pehmustettu valkoisella kankaalla sekä ompelulangalla. Joutilaan oloiset miehet kyselivät, mistä olemme kotoisin. Yhteistä kieltä ei paljon ollut, murre oli tavallistakin vieraampaa, mutta eipä ollut mainittavaksi asti yhteisiä asioitakaan.

Tasanteen alapuolella oli Shibati, 18 askeleen nimellä kutsuttu rinne, ja rinteiden yläpäässä, vasemmalla, oli päreistä tehty kerrostalo. Ainakin talo oli menossa sen tuhannen päreiksi. Materiaali oli bambua, asuinkerroksia oli ehkä kuusi; rakennus oli niin tarkoin vanhojen betonitalojen puristuksessa ja niin jyrkässä rinteessä, että sen korkeudesta oli etäämpää vaikea saada selvää. Toisessa ja neljännessä kerroksessa oli parin huoneen ulkoseinä kokonaan romahtanut, ja hajonneista ikkunoista erottui siellä täällä repaleisia verhoja, yksinäinen korituoli lattialla, ikkunanpuitteille heitettyjä vaatteita.

Kauppamatkalla. Chongqing, maaliskuu 2013.

Kengät. Chongqing, maaliskuu 2013.

Julkisivu. Chongqing, tammikuu 2014.

Julkisivu. Chongqing, maaliskuu 2013.

Joku ehkä yöpyi talossa, joka näytti olevan sortumaisillaan, mutta vielä sen betoniset toverit estivät sitä kaatumasta.

Shibatian alue maatu hiljaksen. Rinteeseen kauan sitten rakennetut pienet talot olivat paikoin menettäneet katonnsa, kun puut olivat puskeneet katon lävitse. Asumukset olivat kuin harmaata vohvelia, jota keväänvihreä lehtipitsi verhoili, ja tuntui todennäköiseltä, että kun aikanaan kirjoitamme tätä kohtaa, Shibatia ei enää ole: rinne on purettu ja jyrätty, pienet parturiliikkeet ja yrkkikauppiat, akupunktiohoitajat ja hierojat, pesulat ja hedelmäkauppiat ja lukemattomat ahtaat asuintilat ovat kadonneet, grynderit paikalla ja modernit talot nousemassa.

Laskeuduimme portaita. Kaksin puolin oli pikkuruisia kauppoja, sivukujia ja koteja, jotka tuuli olisi puhaltanut nurin elleivät puut olisi puolustaneet niitä. Näitä portaita olivat vuodesta toiseen juosseet vedenjakajat ja korentomiehet. Tällainen oli vanha Chongqing, mutta Shibati ei säilyisi edes nähtävyytenä. Ostimme juotavaa, jääteetä, ja kioskin pitäjä toi pyytämättä toisenkin pallin istuimeksi. Viereisestä puusta riippui ripustimia, niistä vaatteita, vasta pyykättyjä ja vettä valuvia. Kiipesimme ja laskeuduimme portaita, kyyhailimme siellä täällä, kunnes valo alkoi hiipua. Sitten otimme taksin ja palasimme Hiltoniin.

4.

Shibatian alue on kiinalaisten toinen tapa käsitellä menneisyyttä: vanha saa lahota paikoillaan, kunnes puskutraktorit tulevat. Toinen tapa on käytössä pienessä Ciqikoun kaupungissa, jonne 15 kilometrin taksimatka keskustasta maksoi 29 yuania. Ciqikou on osa Chongqingia; satelliittikaupungiksi sitä ehkä voisi kutsua paitsi että se on Ming-dynastian (1368–1644) ajoilta. Vanha kaupunki on kunnostettu 2000-luvun tarpeisiin.

Puolen tunnin ajon jälkeen tulimme viehättävästi pystytettyyn keskustaan, jossa neljä- ja viisikerroksisten talojen arkkitehtuuri hämmästytti. Uudessa, valkoisissa rakennuksissa oli runsaasti tummia, puuleikkauksin koristeltuja ikkunapieliä, ovia ja tuki- ja poikkiparruja, kuin pitsiä ikään. Ciqikoun uusi kaupunki oli harkiten suunniteltu.

Kummemmin päätöstä tekemättä ajelehdimme ihmisvirrassa toiseen suuntaan, vanhojen tai vanhaa näyttelevien talojen uumeniin. Kujilla virta haaraui mutta ei juuri heikentynyt; vanha kaupunki oli täpötäynnä kiinalaisia turisteja, joille kaksin puolin kaupattiin syötävää ja rihkamaa matkamuistin tueksi. Päädyimme risteykseen ja käännyimme, ilman erityistä syytä, vasempaan. Kohdalle osui kahvila, pieni ja viihtyisästi sisustettu. Oli sohvia, oli kirjoja, oli tarjoilijapoika, joka valmisti kahvin pöydässä. Kahvi oli pavuista juuri jauhetua, tarkoin mitattua, ja huolellisesti pöönä ripoteltiin suodattimella vuoratun suppilon, hillitysti kaadettiin päälle 95-asteinen vesi.

Poika toimi levollisesti, aivan kuin teeseremoniassa. Muistimme hyvin, että tuollaisella suppilolla kahvi suodatettiin Suomessakin ennen kuin keitti-

met yleistyivät, ja köyhät tekivät niin vielä myöhemminkin. Täällä arkisesta asiasta oli jalostettu salaperäistä taidetta, joka ehkä puri aasialaisiin matkailijoihin. Heille kahvilakulttuuri on yhä hiukan vierasta. Tyyli sopii myös niille joilla on rahaa: maksoimme Columbia-kahvistamme 74 yuania, yhdeksän euroa, millä kansanravintolassa suurikin perhe syö hyvin. Emme tienneet, mikä oli tarjoilijapojan suhde kahvin hintaan, mutta oman osansa poika näytteli moitteettomasti. Hän oli kohtelias ja hillitty kuten rituaalimestarin kuului olla. Kahvilan nimi oli ytimekkäästi *I love Coffee*, ja ainoat asiakkaat meidän lisäksi olivat kiinalainen tyttö ja poika, jotka vaikuttivat rakastuneilta. He pyysivät meitä ottamaan heistä heidän kamerallaan kuvan ja asettuivat poski poskea vasten poseeraamaan.

Jatkoimme ylös kujaa. Ruuhka väljeni, vielä ei ollut pahin turistesonki. Ciqikou muistuttaa Lijiangin vanhaa kaupunkia Yunnanissa tai Dalia samassa maakunnassa, vähän etelämpänä; nämä paikat jotenkin viehättävät vielä sitenkin, kun ne ovat jo muuttuneet huvipuistoiksi ja kuviksi itsestään. Vielä Ciqikoussa sentään asuttiin, vaikka paikoitiin näytti asumisen esittämiseltä.

Koiranpennut emonsa kanssa makasivat runsaan ruokavadin kera sievässä, aivan koiria varten punotussa ja Eero Aarnion pallotuolilta muotonsa varastaneessa rustingissa, ja juuri rustingiksi eteläpohjalainen luonnehtisi koppaa ja sen kummallista muotoa. Kopan vieressä oli iso pahvi, jossa epäilemättä kerrottiin jo Mingin ajalle ulottuvasta kiinalaisesta koiraperinteestä. Portaikossa viipyyvä punainen kollikissa sentään oli arpien määrästä päätellen joskus oikeasti tapellut ja muutaman kerran hävinnytkin. Luontoa siltä ei ollut vielä viety; yhä kolli sähisi räystäällä alla pullistelevalla mustavalkoiselle lajitoverilleen. Päätelimme olevamme enimmäkseen kissaihmisia.

Kujan laitaan laadittu historiallinen katsaus hämmensi. Bambuseinätmältä roikkui sisällissodan rekvisiittaa, ja sieltä katseli myös toveri Zhou Enlai ohikulkijoita, jotka saattoivat lainata punaisella muovitähdellä varustettua lippalakkaa ja poseerata kameroille Zhoun kuvan vieressä. Olisimme voineet lainata jopa kokonaista vaatepartta, istahtaa ruskeassa tai vihertävässä sotilasvormussa bambutuolille punaisen tähtilipun alle ja olla tietämättä yhtään mitään Zhoun elämästä siihen aikaan, kun tämä vielä ei ollut maailmankuulu ulkoministeri vaan kommunistien yhdysmies Chongqingissa, sodanaikaisessa kansallismielisten pääkaupungissa. Emme me paljoa vielä tiennet. Mitä Zhou ajatteli surmatessaan tai surmautessaan täällä kavaltajiksi paljastuneita? Mitä hän ajatteli, kun pitkää putkea ryyppäävä Ernst Hemingway selosti hänelle, miten kiinalaisten asiat oikeasti olivat? Kiinnostiko häntä Martha Gellhorn, Hemingwayn vaimo joka myöhemmin kirjoitti, että Zhoun olisi tarvinnut vain ojentaa kätensä ja hän olisi seurannut empimättä? Miksi Zhou ei ojentanut? Sanotaan, että maailmankartalla ei enää ole tutkimattomia, valkeita alueita valloitettaviksi, mutta aivan kuin korvikkeeksi menneisyys muuttuu koko ajan käsittämättömämmäksi.

Jätimme kuvausession väliin ja käänähdimme pihalle, missä lätkittiin korttia ja pestiin vihanneksia, ja taas olimme kahvilan tapisessa, nyt avoi-

men taivaan alla. Täällä pöytien ympärillä oli vihertäviä muovituoleja, ja paikalle saapui myös hieroja, vanha ja lyhyenlääntä mutta eleiltään suuri mies. Punotussa hatussa oli A4-kokoa oleva mainos, joka oli kiinnitetty hatun kupuun pienellä pyykkipojalla. Mies mittasi Jiin kämmenen leveyden, sormien pituuden ja lisäsi tähän vielä pari muuta mittaa ja huudahti: ”Hao!” Kaikki oli siis kunnossa? Ainakin mies nosti peukalonsa pystyyn. Niskahieron-ta maksoi 50 yuania, kahvi kymmenen yuania kuppi, ja kahvi oli hintansa väärsti. Jii on nimi jota tässä tekstissä käytän Jarmosta, toisesta kirjoittajasta.

5.

Sitten näimme rannan, jota vesi oli paennut. Kuljimme kohti jokea väkijoukossa vastavirtaan ja ohitimme kerjäläisen, joka oli asettunut kujalta alarantaan vieville portaille ja jota poliisit hätistelivät. Miehellä oli vain yksi, liki oksaksi kuivunut käsi, sen hän oli jättänyt pujottamatta hihaan, ja nyt se huojah-teli lanttien toivossa. Metallirahaa Kiinassa tosin liikkuu varsin vähän; pienim-mätkin rahat ovat yleensä seteleitä, mutta suuria seteleitä ei ole ensinkään. Sata yuania on suurin, kuulemma siksi etteivät köyhät ärsyyntyisi.

Seurasimme hetken aasialaista almujen antamisen perinnettä ja panimme merkille, miten kerjäläinen tilaisuuden tullen tarkisti kännykästään viestit tai kellonajan. Kaluttua kananluuta muistuttava käsivarsi kiinnittyi vasempaan olkaan kuin kummalliseen kyttyrään. Kaikki tämä oli kiinnostavaa, mutta alhaalla rannassa oli jotakin, mikä varsinaisesti oli vanginnut huomion. Takanamme, vanhan kaupungin keinotekoisilla kujilla tungesivat muualta Kiinasta tulleet turistit, mutta edessämme rannalla viettivät paikalliset ihmiset vapaa-aikaansa terassikahviloissa. Kahvilat oli pystytetty kuivaan, louhikkoiseen joen uomaan.

Tätä on vähän vaikea selittää. Näimme rantakahviloita, mutta vettä ei juuri ollut tai se oli kaukana, ja ihmiset vaelsivat louhikkoisessa hautavaajoamassa nilkat nujahdellen. Taaempaa rinteessä oli korkeita tornitaloja ja moottoriteliittymän suunnaton silta. Saimme tietää, että kesäkuumalla ihmiset tapasivat täällä kahlailla ja uida, mutta nyt todella oli *low season*, ja Jialingjoen pieni sivuhaara oli kutistunut ja paennut ja jättänyt jälkeensä soraa sekä raskasta louhosta, jossa kiinalaiset tasapainoilivat kauniine kenkineen matkalla kohti kahviloita esittäviä tuolirykelmiä. Perille päästyään he tilasivat Coca-Colaa tai teetä. Monissa pöydissä oli valkoiset liinat, useimpien ylle oli pingotettu aurinkokatos, ja harmaalla taivaalla liiti muutama kirkkaan värinen leija. Etäämpänä pari proomua oli veden paetessa jätetty kuivalle maalle lepäämään, ja niin yksinäisinä ja sopeutumattoman oloisina ne kyyhöttivät rantasoralla, että niiden odotti kohta kellahtavan kumolleen odottamaan että joku rapsuttaisi.

Kesti tajuta paikan luonne. Joen kuiva uoma oli rotko Ciqikoun vanhan kaupungin ja vastapäisen rinteeseen tornitalojen välissä, ja suunnaton silta kaartui rotkon ylitse. Vertikaalisti tämän sillan alitse oli rakenteilla toinen

silta, jonka ideaa oli vaikea hahmottaa: silta ei johtanut mihinkään. Se päättyi tyhjiyteen, ja sen kannatintolpissa oli numeroita, kaiketi kertomassa veden korkeudesta tulvien aikaan. Päätöksen sillan alla, kaukana kaikista asiakkaiden kulkureiteistä, myi tiibetiläisnainen pienen ihmisen kokoisia pehmoleluja. Myyntipöydän takana oli bambusta tehdyn verhotangon toiseen päähän hirtetty nalle, toiseen valkoinen valas. Naisella oli seuranaan valkoturkkinen, elävä koira, ja molemmat näyttivät siltä kuin tällä viikolla asiakkaat eivät olisi häirinneet. Lähettyvillä rouhi yksinäinen kaivuri aivan kuin päättömästi olisi siirrellyt soraa paikasta toiseen, vähän lähempänä kahviloi- ta pipopäinen mies tai nainen, vaikea sanoa, huuhteli appelsiinin väristä kulhoa joen jälkeensä unohtamassa lammikossa. Vaikka ihmisiä oli paljon, nainen näytti hyvin erilliseltä ja yksinäiseltä, aivan kuin hän todella olisi kantanut omaa, muiden tavoittamatonta maailmankaikkeutta mukanaan.

Kiipesimme portaat ylös penkereelle, missä ranta ilmeisesti oli silloin, kun vesi oli korkealla. Vanhan kaupungin suunnasta virtasi pieni puro koh- ti virran pohjaa, kuin olisi yrittänyt virtsata kuivaa jokea vauhtiin, ja puron viereen rakennettiin vallia kivistä ja laastista. Miehet kantoivat kivenmöh- käleitä, kaksin. Pieni, takkutukkainen ukko kampesi louhoksesta lohkaraita, nainen kantoi korenessa kahdella sangolla laastia. Väkeä oli töissä runsaas- ti. Oli pitkiä lapioita, rautakankia, pölkkyjä ja palikoita, oli ähellystä ja pon- nistelua, ja kaiken keskellä oli pehmoleluja kojujen täydeltä. Oli myös sam- anlaisia ampumapaikkoja kuin Suomessa ennen oli maatalousnäyttelyihin saapuneissa tivoleissa.

Kävelimme keskeneräisen sillan alle. Yksinäinen mies myi ananaksia ja muita hedelmiä liinalla peitetyltä pöydältä, vieressä oli pressulla ja seinäkkeel- lä erotettu pieni kaatopaikka. Nuori mies setvi tunkiota. Sillan kansi oli kym- menien metrien korkeudessa, ja sen alle, louhikon laitaan, oli parkkeerattu kaksi kallista autoa ja uudehko moottoripyörä. Surrealistista? Hyperrealistis- ta? Määreet murenivat mielissämme. Olimme ällistyneitä, mutta pehmolelut kaiken kivisen karuuden keskellä tuntuivat merkittävil- tä. Kaikkialla Kiinassa, kaikissa mahdollisissa paikoissa, on aina tarjolla kaiken kokoisia pehmoleluja.

Ylhäällä portaikossa puoli tusinaa poliisia oli yhteisvoimin saanut kerjäläisen liikkeelle, ja nyt näimme, että hän on rampa myös jaloistaan. Tunkeu- duimme kujille ja väkijoukkoon, tulimme ulos vanhan kaupungin alueelta niin kuin tullaan ahtaasta avaran taivaan alle, ja aivan kuten olimme enna- koineet, heti muuan vanha nainen pysäytti meidät. Teimme kaupat, ja toi- nen meistä sai kiillotetut kengät. Työ maksoi viisi yuania, kuutisenkymmen- tä Euroopan senttiä, ja kohta tämä puhdaskenkäinen jo huitoi kauniiden, viisikerroksisten talojen edessä taksia, ja kun auto lopulta kiiti pitkin val- tatietä, hän tunsu jotakin sillä tavoin vapauttavaa, aivan kuin suitsilla hui- taisten olisi saanut hevosensa täyteen vauhtiin, mitä vain maaseudun pit- kiin etäisyyksiin tottuneet voivat valtateillä ja taksien takapenkeillä kokea. Hän vilkaisi kenkiään. Ne kiilsivät. Niiden saumat olivat täynnä suojavoitei- ta. Suojaa merkilliseltä todellisuudelta tarjosi myös taksin takapenkki.

*Silta. Ciqikou,
maaliskuu 2013.*

*Puistotanssit. Chongqing,
maaliskuu 2013.*

6.

Paulin tapasimme sattumalta Guiyangissa, Guizhoun maakunnan pääkaupungissa, jonkin matkaa Chongqingista etelään. Siitä oli nyt, keuhällä 2013, liki kaksitoista vuotta. Sähköpostitse olimme pitäneet löysää yhteyttä. Vuosituhannen alussa Paulin poika kävi ala-astetta, ja Paul itse oli juuri eronnut, hiukan onneton ja köyhäkö englanninopettaja Kiinan köyhimmässä maakunnassa. Nyt poika oli aikuinen ja opiskeli musiikkia yliopistossa, ja Paul saapui erästä Guiyangin lähellä sijaitsevasta pikkukaupungista noutamaan meitä omalla autollaan. Tarkoitus oli vierailla sekä hänen kotonaan että kotikaupungin lähellä olevassa synnyinkaupungissa, missä osa hänen perheestään oli pysytellyt.

Guizhoun maakunnasta elää Kiinassa vanha sanonta, jonka mukaan siellä et ikinä näe kolmea kirkasta päivää, et kolmea litä tasaista maata, et kolmea kolikkoa taskussasi. Muuan kiinalainen lehtimies tiivistä vuosia sitten tämän reportaasiinsa: *Pity poor Guizhou, a place of sunless sky, endless hills, and penniless people.*

Sanontojen suuntaisia olivat myös muistikuvamme. Syksyllä 2001 Guizhoussa oli harmaata ja räjäistä. Rautatieasemalla oli runsaasti aggressiivisia ja räjäisiä vanhoja naisia, räjäisten hotellien sisäänheittäjiä, ja hotelleissa ei sisäänkirjautumista aina allekirjoitettu kynällä vaan musteeseen kastetulla peukalonpäällä. Oli tavallaan viihtyisää. Muistimme kirjakaupan, jossa oli yksi ainut englanninkielinen kirja, Henry Thoreau'n *Walden*, ja kaupan lähetyvillä oli uusi liiketalo, jossa neljässä kerroksessa myytiin Nokian puhelimia. Ostajia ei juuri näkynyt. Ylimpänä talossa oli internet-kahvila, jonka henkilökunnan unta ei sinä päivänä ennen meitä ollut kukaan häirinyt. Emme koskaan olisi lähteneet tähän syrjäiseen maakuntaan, jos muuan pekingiläinen ystävämme ei olisi ohimennen sanonut: ”Jos haluatte ymmärtää Kiinaa paremmin, käykää Guizhoussa.”

Guiyangin, Kailin, Zhenyuanin ja Zunyin kaupungit todistivat, että oli olemassa aivan toisenlainen Kiina kuin se itärannikon ihme jota läntiset lehdet ja hiukan me itsekin jo tuolloin olimme hehkuttaneet. Guizhoussa taivas oli useimmiten harmaa, ja ihmiselämä oli pakkautunut loputtomien vuorten välisiin taskuihin. Suuren osan matkoistamme juna kulki tunneleissa, ja tuntui ihmeelliseltä, että rautateitä tänne oli alkanut rakentaa jo Kuomintang Japanin sodan aikana. Kun tuolloin istuimme lähtölounaalla, sovimme Paulin kanssa tapaavamme uudelleen. Siihen meni 12 vuotta.

Lähdimme Chongqingista iltapäivällä. Paul ajoi, liikenne takkusi. Liikenne takkuaa jokaisessa Kiinan suurkaupungissa aivan kuten se takkuaa pienen Helsingin ulosmenoteillä, ja tällaista on kaikkialla maailmassa missä kiivaasti korostetaan vapaata liikkumista. Lähes puolessa tunnissa selviydyimme ydinkeskustasta moottoritille. Paul ajoi varman oloisesti ja ruppatteli hilpeästi loistavasta ajotaidostaan. Hän ei juuri näyttänyt vanhentu-

neen; mustissa hiuksissa oli muutama hopeinen säie, hymy oli ehkä avoimempi, ja hän oli yhä sillä tavalla sekä huumorintajuinen että komea mies, että hänellä oli ollut kaikki edellytykset sotkea lukuisat naissuhteensa, ja niin hän oli tehnyt.

Chongqingin reunamilla viljelysmaat työntyvät kerrostalojen sekaan: täällä raja maaseudun ja kaupunkimaisen asutuksen välillä on hämärä. Rajalla oli pari huoltoasemaa, ja tankattuaan Paul ajoi etäämmäksi bensapumputta ja pyysi savukkeen. ”No niin, aloitetaan saman tien. Minun elämäntarinani takiahan te tänne olette tulleet! On parasta hoitaa se ennen kuin tapaamme perhettäni.”

Nauru oli mukaansatempaava eikä satunnainen tupakointi ollut sitä käyhtänyt. Paul oli perillä hankkeistamme, hänellä oli tarve puhua, ja ehkä hän mieluiten puhui ihmisille, joita ei joka vuosi tavannut. Jatkoimme kohti vuoristoisia seutuja, Paulin nykyistä kotikaupunkia ja sen vieressä olevaa, yhtä pientä synnyinkaupunkia. Asukkaita kummassakin oli tuskin puolta miljoonaa, ja tänne Paul oli syntynyt kuusikymmenluvun puolimaissa, aikana jonka jyrkkää erilaisuutta nykyiseen on tapana korostaa. Perhe oli köyhä. Koko seutu oli köyhä. Paulin kotikaupunki oli köyhä vielä silloinkin, kun ensi kerran kävimme siellä vuosituhannen alussa eikä tälläkäläisessä köyhyydessä ollut mitään erityisen suhteellista. ”Meiltä puuttui ruokaa, puuttui vaatteita ja kirjoja. Valinnanvaraa ei ollut. Kaikki siinä ympäristössä olivat köyhiä. Minun lapsuuteni ei ollut onnellinen.”

7.

Kulttuurivallankumous alkoi Paulin syntymän aikoihin, ja 1970-luvun alussa perhe joutui kotikaupungistaan pieneen maalaiskylään. Mao Zedongin käynnistämä prosessi oli lähtenyt käsistä, massat kapinoivat ja sotivat älymystöä, byrokraatteja ja toisiaan vastaan. Mao turvautui armeijaan ja rauhoitti itse käynnistämänsä liikehdinnän lähettämällä kymmeniä miljoonia kaupunkilaisopiskelijoita maaseudulle.

Lähetettiin sinne muitakin. Paulin isää syytettiin väärinajattelusta, ja isän mukana kotikaupungista lähti koko perhe, äiti joka oli ollut työläinen sekä neljä lasta, kaksi poikaa ja kaksi tyttäretä. Paul oli nelivuotias, ja hän oppi nopeasti, että muiden mielestä hänen isänsä oli tehnyt jotakin väärää ja että hänen äitinsä kärsi. ”Muutoin muistan tuosta ajasta melko vähän, mutta selvästi muistan sen päivän, kun perheemme saapui siihen kaukaiseen kylään.”

Paul ohitti umpinaisen kuorma-auton, ja panin taas merkille, että varsinaisia rekoja ei Kiinassa vielä näkynyt, vaikka enimmäkseen valtatiet sopivat jo isoillekin ajoneuvoille. Paul jatkoi kertomustaan tyyneellä, melkein opettajamaisella äänellä. Hän muisti yhä, miten nälkäinen hän oli pitkän matkan jälkeen maalle tullessa ollut ja miten hänen äitinsä sekoitti jauhoja veteen, syötäväksi. Hän muisti etsineensä penkkiä tai tuolia jolle väsy-

Käsityöläinen. Ciqikou, maaliskuu 2013.

neenä istahtaa, ja hän muisti, miten vieraat ihmiset, kyläläiset, ottivat perheen matkatavarat ja huonekalut ja veivät ne mukanaan. Äiti selitti, että he olivat tulokkaita kylässä ja että heillä olisi kovat ajat edessä. ”Minusta väki oli ryöstäjiä. Se tuntui kauhealta.”

Viikonloppuisin pidettiin kritiikkikokouksia, joissa talonpojat arvostelivat Paulin isää. Kyse oli poliittisesta kasvatuksesta, mutta isällä oli myös vaikeuksia työnteon kanssa; hän oli kaupunkilainen ja opettaja, vanheneva mies josta ei ollut ruumiilliseen työhön. Vastuu toimeentulosta siirtyi vanhimmalle veljelle, älykkäälle ja nokkelalle pojalle, Paulin ihailun kohteelle.

Käännyimme moottoritieltä pienemmälle tielle, joka oli huonokuntoinen ja jota paikoin kunnostettiin, ja traktorien ja maansiirtokoneiden sakean savun tulvahdellessa puoliavoimista ikkunoista Paul haravoi varhaisimpia muistojaan. Eräänä päivänä hän oli mennyt kouluun, polku sinne oli kapea ja vaarallinen, ja polun molemmin puolin kasvoi pähkinäpensaita, ja vahingossa hän oli kaatunut pensaikkoon ja loukannut itsensä, mutta hän oli ajatellut, että oli oltava vahva ja itsepäinen. Hän nieli kyyneleet ja oppi olemaan itkemättä. Nyt muisto itketti, mutta kuten aina pian itku taittui nauruksi jossa oli kiehtova, ironinen sävy.

Paul oppi suojelemaan äitiään. Kun hän lapsena loukkasi itsensä, hän ei kertonut siitä äidille. Kun koira puri häntä pahasti koulumatkalla, hän salasi tapahtuneen. Hän tajusi, että kaupungissa heidän perheensä oli ollut kuin mikä tahansa perhe, mutta siinä pienessä kylässä he olivat aivan pohjalla.

Oopperatalo. Chongqing, kesäkuu 2013.

Oopperatalo. Chongqing, tammikuu 2014.

Hänen veljensä oli tuolloin ehkä 14-vuotias, vajaan kymmenen vuotta Paulia vanhempi. Veli oli taitava ja oppi nopeasti kaiken mihin ryhtyi. Hän oppi maanviljelyksen, hänestä tuli puuseppä, rakennustyöläinen, räätäli. Veli oli työmies jo nuorena ja piti perheen leivässä. Paul ei juuri puhunut isästään, mutta veljeen liittyviä tapahtumia hän muisti paljon. Kerran veli kiipesi puuhun katkomaan oksia tulentekoa ja keittämistä varten. Sinä päivänä satoi niin rankasti, että maa ei enää kyennyt imemään vettä, ja puun alla oli veden peittämä syvä kuoppa, johon veli putosi. Paul oli juuri nuoremman siskonsa kanssa syömässä illallista, kun joku huusi ulkona veljen nimeä ja että tämä piti pelastaa. Hädissään kaikki juoksivat ulos ja näkivät, miten jotkut paikalla olleet ihmiset kiskoivat veljeä vesikuopasta. ”Muistan paljon tällaisia pieniä tapahtumia, mutta emme me juuri puhu noista ajoista. Jos joku perheessä ne mainitsee, kaikki alkavat heti itkeä.”

Kylässä kului kahdeksan vuotta. Sitten Mao kuoli, ja Deng Xiaoping nousi pääministeriksi. Paulin mielestä Deng oli suuri ihminen. ”Meidän pitää kiittää häntä, sillä hän pelasti meidät ja monet muut ihmiset ympäri Kiinaa.”

Perhe sai luvan muuttaa takaisin kaupunkiin, äiti sai alkuperäisen työnsä, ja hallitus antoi työtä myös vanhimmalle veljelle, joka oli välillä räätäli, välillä seppä. Isä oli jo vanha, maatöihin hän ei ollut kyennyt, ja opettajana häntä ei kaupungissa enää tarvittu. Äiti oli perheen elättäjä, joka harvoin lepäsi ja usein sairasteli. ”Elämä oli yhä kovaa, mutta nyt kukaan ei halveksinut meitä. Olimme tavallisia ihmisiä.”

”Ok, that was the first part of my life story. Can we have a rest now? And a cigarette, please?”

Paul pysäytti auton, poltti kyynel silmissä tupakkaa ja purskahti nauruun.

8.

Jatkoimme eteenpäin läpi tavanomaisen, vuoristoisen maaseudun, joka oli puhkeamassa karuun kevääseen. Täällä ei riisiterasseja näkynyt; seudulla viljeltiin ohraa ja kauraa, perunaa. Paul viskasi puoliksi poltetun savukkeen ikkunasta, aikoi jatkaa tarinaansa, mutta väisti viime hetkellä auton eteen juossutta koiraa. ”Huomaatko, miten taitava ajaja minä olen!”

Vastaan tuli pieni traktorin tapainen. Olimme alkaneet kutsua sellaisia kärsätraktoreiksi: niissä kaksitahtimoottori kuljettaa yleensä kolmipyöräistä runkoa, jota komennetaan sarvimaisilla ohjaimilla, ja ajoneuvon perässä on aina erilaisia kärryjen virtelmiä. Nuori mies farkuissa ja pusakassa istui kuljettajan pukilla, kaksi pikkupoikaa seisoivat ja tuijotti hänen takaansa. Katselin takapenkiltä poikia sekä Anna-Liisan ja Paulin niskaa ja kuuntelin jatkoa kertomukseen, joka tuntui vieraalta ja tutulta. Paul oli poikasena ollut älykäs ja tuhma lapsi, noilla sanoilla äiti oli luonnehtinut poikaansa, ja pienessä maalaiskylän koulussa hänestä tuli valvojaoppilas. Mielellään hän uneksi

aivan toisenlaisesta maailmasta. ”Vihasin kylää, ja vihasin siellä olevia ihmisiä. He tekivät paljon pahaa perheelleni.”

”Myöhemmin olen tajunnut, että olin väärässä. Kyläläiset ajattelivat, että me olimme pahoja ihmisiä, ja tiedän, että he eivät olleet kovin sivistyneitä... Heiltä puuttui tietoa.”

”Minä siis annan heille anteeksi”.

Paul virnistys oli edelleen lähellä sekä itkua että naurua. Hänen kertomuksensa ydin vaikutti perikiinalaiselta. Kaupungin ja maaseudun välinen kuilu on täällä aina ollut syvä, aina maalaisia on pidetty tietämättöminä, ja siirtotyöläisten elämään nämä asenteet vaikuttavat edelleen. Aikanaan oli kiinnostavaa, että Mao Zedong, talonpojan poika, perusteli punakaartilaisen lähettämistä maalle juuri mahdollisuudella oppia viljelijöiden työstä. Sittemmin on syvää juopaa maaseudun ja kaupunkien välillä pitänyt yllä hukou-järjestelmä. Se on tiukasti rajoittanut kotipaikan vaihtamista.

Paul ja hänen perheensä saivat 1970-luvun lopulla luvan palata kotikaupunkiinsa. Paul jatkoi peruskoulua. Siellä hän oli ensimmäisenä ja toisena vuonna erinomainen oppilas, mutta kolmantena kaikki muuttui. Hän tutustui kavereihin joita koulunkäynti ei kiinnostanut ja viihtyi näiden parissa. Edelleen hän oli aktiivinen. Hän opetteli omin päin kungfu'ta, kiinalaista kamppailulajia, nousi naapuruston poikien johtajaksi, ja toisinaan hän vei pojat ylös vuorelle harjoituksiin, ja kaikki he kuvittelivat olevansa tulevaisuudessa hyvin taitavia kungfu'n harjoittajia.

”Very funny. Varsin hauskaa.”

Paulin ääni oli alakuloinen sillä tietyllä, lakonisella tavalla jonka olimme oppineet tuntemaan. Hän toisti olleensa ilkeä ja tuhma ja aiheuttaneensa kaiken aikaa huolta äidilleen. Lopulta hän ei enää halunnut mennä kouluun eikä äiti keksinyt keinoja tilanteeseen. Nyt hän sanoi tuhlanneensa kokonaisen vuoden jättäessään koulun, mutta oli hän tuona aikana kuitenkin kiinnostunut monista muista asioista. Hän halusi oppia soittamaan viulua ja kitaraa, vaikka musiikinopettajia ei näillä seuduilla juuri ollut; hän opiskeli omin päin shakkia; hän oli kiinnostunut kielistä.

”Ruinasin aina äidiltäni rahaa sanakirjoihin.”

Rahaa Paul myös sai, vaikka äidin palkka oli pieni, kirjat kalliita ja ne piti etsiä kotikaupungin ulkopuolelta. Sijoitus oli kannattava. Vaikka Paulin koulumenestys hyvän alun jälkeen oli ollut heikko ja matematiikka sujui vielä heikommin, vaikean vaiheen jälkeen hän opiskeli nopeasti, ja vähän kertomuksessa mutkia oikoen – *because our time is limited*, koska aika ei riitä – hänet hyväksyttiin kotikaupunkinsa ”opettajien kouluun”. Kyse oli jonkinlaisesta opettajaseminaarista. Siellä kului neljä vuotta eikä paikka juuri häntä kiinnostanut. Hän keskittyi musiikkiin ja kielisiin, ja kun tutkintokoe oli lähestymässä, hän jälleen opiskeli laiminlyömiänsä asiat nopeasti omin päin ja läpäisi tutkinnon.

”Tutkinnolla halusin vain ilahduttaa äitiäni. Äiti oli huolissaan niin monesta asiasta.”

Seminaarin jälkeen Paul päätyi, paikallishallinnon tarjouksesta, takaisin maaseudulle, nyt opettajaksi. Hän oli nuori, kahdeksantoista, monet oppilaat olivat lähes hänen ikäisiään, ja hän kaipasi jatkuvasti äitiään ja kotikaupunkiaan ja halusi luopua työstään. Äidin toivomuksesta hän jatkoi, ja neljä vuotta myöhemmin korpivuodet olivat ohitse. Paul läpäisi aikuisille tarkoitettun kansallisen tutkinnon ja pääsi maakunnan pääkaupungin korkeakouluun, tällä kertaa opiskelemaan maantiedettä.

Niiden kahden vuoden aikana jotka Paul vietti korkeakoulussa, hän oli onnellinen. Hän tunsi persoonallisuutensa muuttuvan. Hänestä tuli puhealias. Musiikista ja tanssista hän aina oli pitänyt, ja nyt hänet valittiin eräänlaiseksi isännäksi, joka vastasi ohjelmasta, kun koululle tuli vieraita. Kaikki tuntui hauskalta, erityisesti maantieteen opiskelijoiden luontoretket, jolloin nukuttiin ulkona ja joiden aikana Paul todella tunsi rentoutuvansa. Hän valmistui, sai hyvät arvosanat, ja hän palasi kotikaupunkiinsa, ei tosin opettamaan maantietoa vaan englantia.

”Siihen aikaan englantia oli hyvin suosittu aine, ja saatoin käyttää omaa englannintaitoani, kun etsin töitä. Se oli hauskaa.”

Paulilla ei kuitenkaan ollut virallista kielitutkintoa englannista, joten hän päätti, että asialle piti tehdä jotakin. Hän opiskeli vuoden verran omin päin, meni taas yhteen kansalliseen kokeeseen, läpäisi sen ja pääsi opiskelemaan englantia Guizhoun yliopistoon. Kolmen vuoden jälkeen hän valmistui. Nyt hänellä oli haluamansa tutkinto, hän sai töitä kaupungista, ja ennen kaikkea hän saattoi ottaa vanhan äitinsä luokseen asumaan.

”Ok, that was the second part of my life story. Can I have a rest now? And a cigarette, please?”

9.

Noina opettajan työn alkuvuosina muuan ala-asteen aikainen luokkatoveri oli rakastunut Pauliin. Myös Paulille kyse oli ollut ensirakkaudesta, vaikka nyt hän arveli, että ei oikeastaan pitänyt työstä vaan sääli tätä. Tyttö oli huonossa kunnossa. Isä oli juoppo, joka alinomaa ja ilman syytä rankaisi lastaan, ja tyttö itkeskeli jatkuvasti.

”Hän piti minusta, ja minä halusin pelastaa hänet menemällä naimisiin hänen kanssaan, vaikka ajattelin, että teen väärin.”

Liitto ei ollut onnellinen. Lasta Paul ei halunnut, mutta kolmen vuoden jälkeen vaimo tuli raskaaksi, ja Paul päätti, että lapsen oli synnyttävä; vasta sen jälkeen hän voisi ottaa avioeron. Asia pitkittyi, ja poika oli kolmivuotias, kun ero toteutui. Lapsen huoltajuuden Paul sai itselleen. ”Se oli minun ehtoni erotessa. Halusin kasvattaa pojan, tapahtui mitä tahansa, ja vaimoni hyväksyi tämän.”

Paulin elämä täyttyi työstä, ruuanlaitosta ja lapsenhoidosta, johon myös Paulin äiti osallistui. Kohta hän tapasi seuraavan naisensa, joka asui erääs-

sä toisessa piirikunnassa. Tämä oli paikallishallinnon virkanainen, kaunis ja älykäs, lahjakas, ja hän oli myös paljon Paulia vanhempi, monen mielestä jo naimiään ohittanut. ”Minä pidin hänestä, ja hän piti minusta, ja pian avioeroni jälkeen me menimme naimisiin.”

Paul muutti poikansa kanssa naisen luo toiselle paikkakunnalle, kauaksi kotikaupungista, ja koska naisella oli vaikutusvaltaa, tämä auttoi Paulia löytämään töitä lukion englanninopettajana. Kului kolme vuotta. Poika kasvoi ja oli hiukan isänsä kaltainen, pahatapainen lapsi. Tästä uusi vaimo ei pitänyt, ja Paul ei sietänyt vaimonsa ankaruutta lasta kohtaan. He olivat ehtineet saada myös yhteisen lapsen, kun liitto päättyi avioeroon: eräänä hyvin kylmänä talvipäivänä nainen ajoi Paulin ja tämän pojan ulos talosta.

Paul palasi kotikaupunkiinsa. Hänellä ei ollut asuntoa, ei juuri rahaa, mutta hän tapasi vaikutusvaltaisen virkamiehen, joka kauan sitten oli ollut hänen opettajansa, ja tämä auttoi hänet alkuun. Vuoden kestäneen vaikean ajan jälkeen hän sai taas oman alansa töitä.

Niiden kolmen vuoden aikana, jotka Paul oli viettänyt toisessa piirikunnassa, hänen isänsä oli kuollut, ja palattuaan nyt synnyinpaikkansa naapurikaupunkiin Paul tajusi, että myös hänen äitinsä aika oli rajallinen. Hän oli aina halunnut ottaa äidin luokseen asumaan, ja nyt hän saattoi sen tehdä, vaikka tuolloin, vuonna 2002, hänellä oli vain pieni huone jonka koulu oli järjestänyt, ja pieni oli vielä hänen poikansakin. Olimme tutustuneet Pauliin ja hänen poikaansa vuotta aikaisemmin.

Paulin seuraava nainen oli hänen entinen oppilaansa. Tämä oli Paulia paljon nuorempi, opiskeli lääketiedettä ja päätyi yhteiseen kotikaupunkiin sairaalalääkäriksi. Suhde kesti kahdeksan vuotta. Poika kasvoi ja lähti opiskelemaan, äiti sairasteli, ja Paul teki kaiken aikaa töitä. Ylen määrin työtä hän teki vieläkin; sukulaistensa takuilla hän oli ottanut lainaa ja omistaa nyt kolme asuntoa kotikaupungissaan. Yksi niistä on pieni yksiö, jossa iltaisin kokoontuvat hänen yksityisoppilaansa.

”I worked and worked, earned money and more money...”

Yhä enemmän töitä, lisää rahaa: huolehdittavana oli sairastunut äiti ja opiskeleva poika, oli hoidettava lainojen lyhennykset ja korot. Naisystävänsä kanssa Paul enimmäkseen riiteli, ja loppua kohti riidat pahenivat. Naisen mielestä Paul löi liialla työnteolla parisuhdetta laimin. Paul muistutti meitä ajasta jolloin hän ei juuri ollut vastannut sähköposteihimme, ja muistimme myös hänen viestinsä, joiden sävy tuohon aikaan oli outo, vaikeasti tulkittava. Kahdeksan vuoden liiton jälkeen Paul ilmoitti naisystävälleen, että hän ei kerta kaikkiaan voinut kovin paljon viettää aikaa tämän kanssa, koska äiti sairasti ja hänen poikansa oli... Paul etsi hetken sopivaa sanaa ja jatkoi sitten, *another burden*: poika oli *toinen taakka*.

Paul ilmoitti naiselle ymmärtävänsä, jos tämä tahtoi lopettaa suhteen, ja tavalla tai toisella suhde myös loppui, vaikka nainen oli älykäs ja erityinen... ”Things are always like that...”

Jatkoimme hitaasti matkaa, ohittelimme uusia maansiirtokoneita ja työmiesten porukoita, ajoimme läpi pölyn ja pakokaasupilvien. Nopeus harvoin ylitti 40 kilometriä tunnissa. Ei tehnyt mieli sanoa mitään. Paul jatkoi kertomustaan. Hänen avioeronsa aikaan olivat äidin sairaudet pahentuneet. Kova elämä 70-luvulla kaukaisessa maalaiskylässä oli jättänyt jälkensä, työläisnaisen elämä kaupungissakin oli kovaa, ja kovaa oli myös Paulilla, kun hän näki, miten äiti ei enää kyennyt kunnolla kävelemään, ei lähtemään ulos huoneistosta. Ruuan äiti valmisti, ja Paul keskittyi kiihkeästi tekemään rahaa, vailla seuraelämää, vailla kontakteja.

”*I just shut myself.* Minä vain sulkeuduin itseeni. Lähellä olleet ihmisetkin tuskin tajusivat tilannettani, ja ne jotka eivät kunnolla tunne minua, ajattelevat, että olen outo tai että vain vitsailen.”

Viimeiset kuukautensa äiti oli vuoteenomana eikä enää hallinnut ruumiinsa toimintoja. Paul osti vaippoja ja yritti löytää hoitajaa. Äiti vastusti hoitajan palkkaamista, koska se olisi ollut kallista ja syönyt Paulin iltatöiden ansiot, joilla oli määrä rahoittaa pojan opiskelua ja hoitaa lainoja. Eräänä iltana Paul palasi töistä kotiin ja huikkasi tervehdyksensä. Vastausta ei kuulunut. Paul löysi äitinsä lattialta, alastomana ja kylmissään. Tämä ei ollut vuoteesta pudottuaan kyennyt kiipeämään takaisin ja oli maannut lattialla tunteja.

Noina aikoina Paul oli jo lähettänyt äitinsä joitakin kertoja lyhyeksi ajaksi sairaalaan tämän kotikaupunkiin. Käytäntö kiinalaisissa sairaaloissa on samantapainen kuin eteläeurooppalaisissa: omaiset pitävät huolta potilaan ruuasta. Ateriat hoiti Paulin sisko, mutta lähes joka ilta myös Paul matkusti naapurikaupunkiin äidin luo, vietti yön tämän luona ja palasi aamujunalla päivätyöhönsä. Heinäkuussa 2012 lääkärit ilmoittivat olevansa voimattomia. Äiti tuotiin Paulin isoveljen kotiin, ja sinne hän kuoli. Paul meni hiukan sekaisin. Hän vietti äidin ruumiin seurassa viisi vuorokautta liki nukkumatta.

”Sitten äiti haudattiin kauniille paikalle ylös vuorille.”

Hautajaisten jälkeen Paul matkusti muutamaksi kuukaudeksi itärannikolle, Fuzhoun maakuntaan, kävi Shanghaissa ja Hangzhoussa, tutustui ihmiseen josta ilmeisesti tuli hyvin tärkeä hänen elämässään, ja voidessaan lopulta paremmin hän palasi kotiin. Tästä oli kulunut nyt nelisen kuukautta, ja asiat näyttivät olevan yhä vähän kaoottisina Paulin mielessä. Hetkin vaimot ja naisystävät menivät meiltä ja ehkä häneltä itseltäänkin sekaisin, mutta sen hetkiseen naisystävään, Weniin, tutustuisimme kohta.

Tapasimme Wenin seuraavana iltana. Istuimme nelistään ravintolassa, ja tunnelma oli hilpeä. Wen oli pieni ja tyylikäs, kauniskin, englanninopettaja kuten Paul, ja hänellä oli yksi lapsi edellisestä liitostaan. Olimme jo nähneet lapsen kuvan Wenin kotona lipaston päällä ja olimme myös ymmärtäneet, että yhtä aikaa erosuunnitelmien kanssa oli olemassa suunnitelma myydä sekä Wenin että Paulin asunto ja muuttaa uuteen, yhteiseen kotiin. Wen halusi sinne myös oman lapsensa, joka nyt asui isovanhempiensa luona.

Kun seuraavana päivänä ajoimme naapurikaupunkiin tapaamaan Paulin

veljeä, Wen ei tullut mukaan, vaikka niin olimme sopineet. Paul kertoi riidelleensä ravintolaillan jälkeen Wenin kanssa ja arveli, että liitolla ei olisi tulevaisuutta. Wen oli usein pahantuulinen ja torainen, väkivaltainenkin, ja hän suuttui mitättömistä asioista. ”En tiedä, mitä tehdä. Me riitelemme paljon, ja varsinkin me riitelemme silloin, kun minulla muutoinkin oli vaikeaa.”

”Minä pelkään avioliittoa... Ja minä vihaan muodollista elämää! Sitä paitsi minun varsinainen unelmani on tehdä lisää rahaa, matkustella ja oppia soittamaan pianoa!”

Ironinen nauru liittoutui surun kanssa. Paul oli pari vuotta alle viisikymppinen, ja hänellä oli hajoamassa neljäs pitkäaikainen suhde. Ymmärsimme, että pojan elämä ja opinnot ohittivat äidin kuoleman jälkeen tärkeydessä kaiken muun, ja vaikka kulttuurien välillä on kuilunsa, tunnistimme miehen, jonka syyllisydentunto vielä kuolleenkin äidin edessä oli korjaamaton. Kun Paul oli nelivuotias, hän oppi nopeasti, että muiden ihmisten mielestä hänen isänsä oli tehnyt jotakin väärää ja että hänen äitinsä kärsi. Siitä oli nyt 44 vuotta.

Paul vaikutti hyvin toimintakykyiseltä, määrätietoiselta. Hän oli solakka mutta pidempi ja kookkaampi kuin kiinalaiset miehet yleensä, hänellä oli epäkiinalainen, suora ja isohko nenä sekä avoin, poikamainen hymy, jota ironia sävytti. Hän näytti ikäistään nuoremmalta, ja hänellä oli mutkaton ja leikkisä suhde oppilaisiinsa; olimme jonakin aamuna olleet luokkahuoneessa seuraamassa hänen työtään. Paul oli hyvä opettaja. Hän pilaili paljon, ja niin tekivät oppilaatkin. Luokassa vallitsi rento ja epämuodollinen järjestys.

Paulin tarinassa oli aukkoja, ja se oli vain yhden osapuolen näkemys monista liitoista, mutta uraa tekevien kiinalaisten naisten aggressiivisuudessa ei ollut mitään yllättävää, ja lähes kaikkien nuorehkojen tuttuamme elämä keskittyi työssä etenemiseen; heille parisuhde oli toissijainen, joskus lähes muodollisuus tässä hyvin perhekeskeisessä maassa. Kertomuksensa Paul oli jäsennellyt huolellisesti, ehkä myös itselleen, ja hän ilmeisesti oli tehnyt sen puhumisen pakosta. Koskaan emme olleet häneltä tätä pyytäneet. Lopuilleen kertomus oli ehtinyt, kun Wenin tapaamisen jälkeisenä päivänä olimme tulossa isoveljen luokse, perheen vanhaan kotikaupunkiin. Käsillä oleva ero oli tullut käydyksi läpi. Paul pyyhkäisi kyyneleet ja nauroi taas surullisen hilpeästi.

”Thank you, Anna. Thank you, Jarmo. That was the last part of my life story. Can I have cigarette again?”

10.

Paul ajoi parkkiin pimeälle sisäpihalle, sammutti moottorin ja autosta nouslessaan hyräili *Ajomiestä*, vanhaa venäläistä sävelmää. Veli asui vastakkaisella puolella katuja. Puikkelehdimme liikenteen sekaan, yli kadun ja kapealle, pimeälle kujalle. *Ajomiehen* jokin sovitus oli soinut taustamusiikkina ho-

tellin baarissa, missä hetken olimme ennen lähtömme istuneet kahvilla Paulin kanssa.

Talo, jossa veli asui, oli yksi noista kauan sitten rakennetuista kiinalaisista kaupunkitaloista, joihin mennään sisäpihalta ja joissa oven avattuun ajatlee tulleen varastorakennukseen, kuten ehkä onkin, mutta kun nousimme notkuvia portaita, löytyivät ylhäältä avarat asuintilat ja olohuoneen keskeltä hiilillä kuumeneva liesi. Vuoriston kevättalvinen ilta oli viileä, ja istuimme matalilla tuoleilla tulen ympärillä kädet kuin kotiliettä siunaten. Veljen koti toi mieleen pikemminkin leirytyksen kuin kotiutumisen. Saman vaikutelman oli saanut sekä Wenin että Paulin kotoa.

Veljenpojan luona, vartin taksimatkan päässä, oli toisenlaista. Perheen asunto muistutti läntisen maailman keskiluokkaisia koteja: olohuoneen sohvaryhmä oli television edessä, olivat erilliset makuuhuoneet, kylpyhuone ja keittiö, ruokailutila, seinillä veljenpojan, kuvaamataidon opettajan, omia maalauksia, ja ennen kaikkea oli oikea lämmitysjärjestelmä, mikä ei ole aivan tavanomaista Jangtsen eteläpuolella. Perheen nelivuotias tytär, Toutou lempinimeltään, oli kiinalaislasten tavoin kouliintunut esiintyjä, ja illallisen jälkeen hän lauloi meille pari laulua, aivan kuin olisi ollut estradilla, ja kiipesi sitten isoisänsä syliin.

Isoisä, Paulin veli, oli hennompi mutta silti fyysisesti vahvemman olinen kuin Paul. Hän oli kuusissakymmenissä ja näytti vanhemmalta. Hänen silmäkulmissaan oli naurun rypyt, ja hänen naurunsa oli samalla tavalla leveän vahvampainen kuin pikkuveljen. Hänellä oli arkisen siniharmaat, siistit vaatteet, jotka kertoivat syvästä välinpitämättömyydestä pukeutumista kohtaan: pusakka, neule ja rennot housut ovat kiinalaisen jokamiehen univormu, joka yllä saattaa mennä minne tahansa. Kun Toutou esitteli jotakin taulutietokoneen sivustoa, tytön kirkkaankeltainen vaate isoisän harmaata piittaamattomuutta vasten kirkui.

Toutou tuskin oli koskaan saanut tietää, miten lähellä kuolemaa hänen isoisänsä vuosikymmeniä sitten oli ollut. Ehkä edes poika, uuterrasti järjestelmäkameraansa laukova taideopettaja, ei ollut koskaan kuullut, minkälaista oli ennen kuin uusi, omalaatuinen ja vapautunut talouselämä ehti Guizhou ja Sichuanin rajaseuduille, missä Toutoun ikäiset, ylimääräiset tyttölapset vielä 1940-luvulla usein myytiin. Paulin tarinaa, sellaisena kuin me sen kuulimme, oli perheenjäsenistä tuskin kuullut kukaan.

Yksi vakavimmista onnettomuuksista sattui melko pian maalaiskylään karkottamisen jälkeen. Veli oli tuolloin ehkä neljätoistavuotias. Oli talvi, lunta oli paljon, ja naapurikylässä oli kaivos, mistä veli oli hakemassa kotikärryillä hiiliä. Kaivos oli kahden päivän kävelyn päässä, vuoripolut olivat hankalia ja kapeita, ja talvinen aurinko häikäisi ja hämärsi veljen näkökyvyn niin, että luminen polku vajosi hänen allaan, hän putosi alas rinnettä ja menetti tajuntansa. Ehkä tunnin, ehkä kahden tunnin kuluttua hän havahdutti, kiipesi takaisin polulle, keräsi hiilet kärryihin ja toi ne kotiin. Kun hän pääsi perille, hänen silmänsä vuotivat eikä hän enää nähnyt kunnolla. Per-

*Vapautuksen aukio.
Chongqing, joulukuu 2013.*

*Chongqing, maaliskuu
2013.*

heellä ei ollut varaa hoitoon, mutta vähin erin veli tuli parempaan kuntoon. Ilmeisesti lumisokeuden vuoksi mennyt näkö palautui.

”Hän on sankari”, Paul oli sanonut automatkallamme, ja nyt, yli 40 vuotta tuon tapauksen jälkeen, sankari hymyili lapsenlapsensa riehakkuudelle, vilkaisi minua ja kaatoi senioreille ylimääräiset ryypyt paikallista viinaa. Tou-tou oli välillä kiivennyt Anna-Liisan syliin ja palannut sitten esiintymään televisioruudun eteen, ja televisiosta tyttö oli laulajan eleensä oppinutkin. Viina oli raikasta, yli 50-prosenttista niin kuin Kiinassa usein. Jangtsen eteläpuolen vuoriseuduilla, missä talvisin on kylmä, monet juovat lämpimikseen ryyppyjä pitkin päivää, sen kummemmin humaltumatta.

11.

Palasimme Paulin kotikaupungista takaisin Chongqingiin, mutta Hiltoniin emme enää palanneet. Muutimme keskustan toiselle laidalle viimeisen dynastian, Qingin, aikaiseen pihataloon, hotelliin joka omituisesti oli säilynyt räjähtäneiden kerrostalojen povitaskussa. Pihatalo sijaitsi ydinkaupungin etelälaidalla, vajaan puolen tunnin taksimatkan päässä sekä Hiltonista että Jiefangbein kauppaa-aukiolta, mutta tuntui aivan kuin taksi olisi kuljettanut meidät kymmeniä vuosia ajassa taaksepäin. Muutama pihatalon ympärillä olevista betonirakennuksista oli osittain purettu, ja purkukohdista näki huoneiden pienuuden ja bambulla vahvistettujen rakenteiden epämääräisyyden. Happosateet olivat rapauttaneet seinäpintoja, joita täyttivät kalteroitujen parvekkeiden rivistöt, parvekkeille oli ahdettu erilaisia tarvekaluja sekä pyykkiä. Aina ja kaikkialla Kiinassa riippuu pyykkiä kuivumassa.

Nämä talot oli rakennettu sosialismin varhaisvuosina, niin olemme. Seiniä läikitti noki, rappaukset ja kaakelimaiset pinnat romahtelivat, ja monet ikkunoista oli teipattu umpeen sanomalehdillä. Yhdeltä parvekkeelta erotimme pyykin seasta huolimattoman kasan ruostuneita peltivateja, pari muovikoria, pätkän puutarhaletkua ja kirkkaanpunaisena kukkivan pelargonian sekä pelastusrenkaan. Ilmeisesti renkaassa oli jonkin kauan sitten romutetun jokilaivan nimi, mutta sitä emme erottaneet.

Viereinen parveke oli tyhjä. Sen kaltereista roikkui runsaasti riepuja, aivan kuin jokin siivoojien armeija olisi juuri saanut työnsä tehdyksi, ja pitkin korkean talon seinää risteili kuin lehdettöminä köynnöskasveina sähköjohdot ja pyykkinaruja, jotka hyvinkin saattoivat olla yksi ja sama asia. Avojohtojen kytkennät olivat mielenkiintoisia: monet solmukohdista muistuttivat tuulenpesiä. Yhdeltä ikkunalaudalta kaksi valkoista kyyhkystä, pulua, katsoi levollisina meitä kahta aivan kuten me katsoimme niitä täältä, vastapäätä olevan pihatalon vessan pienestä ikkunasta, mistä tämä näkymä vieraiden ihmisten koteihin meille kaikessa koruttomuudessaan avautui.

Sisäpihojen jyrkkiä portaita edestakaisin kiipeillessämme tuntui, että olimme myöhässä. Jos on enemmän kiinnostunut Kiinan ja ihmiskunnan

surkeasta menneisyydestä kuin loistavasta tulevaisuudesta, Chongqingissa olisi pitänyt käydä ennen vuotta 1997. Tuolloin kaupunki muuttui sichuanilaisesta maakuntakaupungista suoraan keskushallinnon alaiseksi, itsenäiseksi talousalueeksi, ja kiihdytetty kasvu alkoi. Oikeastaan Chongqingissa olisi pitänyt käydä ennen vuotta 1897. Siihen aikaan täällä asui kourallinen länsimaalaisia, lähinnä brittejä, ostamassa silkkiä ja teetä, porsliinia, myymässä oopiumia ja levittämässä uskontoa. Samaan aikaan Kiinan keisarivalta luisui kohti vuosituhantisen sivilisaationsa kyllästymispistettä.

Vuosisadan vaihteen radikaali kiinalainen älymystö petti omat juurensa ja päätti hylätä maansa pitkän sivistysperinteen. Samaan aikaan monet Euroopan sinologit ja muut asianharrastajat etsivät kiinalaisista perinteistä jotakin itseltään puuttuvaa. Sichuanin talonpojat kaiketi jatkoivat elämäänsä aivan kuten ennen. Qingin aikainen pihatalo oli sopiva paikka miettiä hämentävän ristiriitaisia tapoja suhtautua Kiinan menneisyyteen.

Kungfutselaisuutta 1900-luvun alun radikaalit pitivät syynä liki kaikkeen pahaan, autoritaarisesta kulttuurista jalkavaimojen pitämiseen, prostituutioon ja naisten surkeaan asemaan, ja moni on yhä tätä mieltä. Thorsten Pattberg, saksalainen tutkija joka on tehnyt töitä Pekingin ja Tokion yliopistoissa, kirjoitti taannoin, että kungfutselaisuus, 2 500 vuotta vanha perinne, on nykyperspektiivistä katsottuna kaikkea muuta kuin korruptoitumaton. Pattbergille kungfutselaisuudessa on kyse hierarkioista, patriarkaatista, nepotismista, virka-asemien väärinkäytöstä, silkasta tasa-arvottomuudesta ja moraalista diktatuurista.

Jo nykyinen vilkas seksikauppa, millä Pattberg kaiketi tarkoittaa prostituutiota, on hänestä pikemminkin suoraa ilmausta aikansa eläneestä mutta yhä vaikuttavasta kungfutselaisesta traditiosta kuin kommunistien paheista. Pattberg, joka pitää presidentti Xi Jingpingin korruption vastaista taistelua ilmeisen aitona yrityksenä modernisoida Kiinaa, muistuttaa myös, että juuri kommunistinen puolue taisteli ”kungfutselaisesta perinnestä” eli moniavioisuutta, jalkavaimojen pitoa, järjestettyjä avioliittoja ja rakastajattarien ylläpitoa vastaan.

Kiinan talouden rajusta muuttumisesta on jauhettu kyllästymiseen saakka, ja yhdeltä kantilta mekin teemme sitä tässä kirjassa, mutta kuten Francesco Sisci, italialainen toimittaja ja tutkija muistuttaa, rajuin muutos runsaan sadan vuoden aikana on tapahtunut kiinalaisessa perheessä.

1800-luvun lopulle asti perheen ihanne oli sama kuin 2 000 vuotta aikaisemmin: miehellä oli useita vaimoja ja vielä useampia lapsia, ja koko perhekunta asusti laajassa pihatalossa, jossa iso joukko palvelijoita huolehti arjen sujumisesta. Sukulaisuussuhteet määriteltiin tarkasti – *setä, isäni ensimmäinen nuorempi veli* – ja jokaisella yksilöllä oli oma paikkansa. Koska pysyvää aatelia ei ollut, poikalapsi saattoi toivoa läpäisevänsä virkatutkinnon, tulla merkittäväksi virkamieheksi, *mandariniksi*, periä perheen omaisuuden ja perustaa oman perheksikkönsä.

Tämä oli ihanne. Käytännössä enimmillään miehillä oli varaa vain yhteen vaimoon, köyhemmät ottivat veljiensä kanssa yhteisen vaimon, ja kaikkein köyhimpien oli elettävä ilman puolisoa. Vielä Tsiang Kai-sekillä oli useita vaimoja, mutta nykyisin tästä elämänmuodosta ei ole jäljellä mitään. Muutos on ollut rajumpi kuin Suomen tai muun Euroopan perhejärjestelmässä on sadan vuoden aikana tapahtunut.

Joidenkin tutkijoiden mukaan Mao Zedongin ainut myönteinen saavutus oli naisten aseman parantaminen, ja tässä suhteessa Kiina poikkeaa yhä selvästi muista Aasian maista. Siitä millaisia miesten ja naisten suhteet Maon aikaan todella olivat, on vähän vaikea saada tietoa, mutta luettu ja suullisesti kerrottu antaa noista vuosikymmenistä melko tasa-arvoisen jokin puritaanisen vaikutelman paitsi Maon henkilökohtaisen elämän osalta.

”Pahinta oli, että seksuaalisuudesta ei voinut puhua ollenkaan”, tapaa sanoa muuan ystävämmme, joka oli herkässä iässä kulttuurivallankumouksen aikaan.

Thorsten Pattbergin tarkoitus oli artikkelillaan varoittaa kungfutselaisuuden kohdistuvasta nostalgiaa. Se on Kiinassa yleistynyt. Toisenlaisen kuvan kungfutselaisuudesta saa aiheeseen perin pohjin paneutuneen Jyrki Kallion teoksista: hänestä oikeampi osoite jo 1900-luvun alun kritiikille olisi ollut vulgaarikungfutselaisuus, vanhan, hienostuneen filosofian rappeutunut muoto.

Chongqingilaisessa keisariajan pihatalossa, rappeutuvien betonitalojen piirittämänä, tuntui riittävältä panna merkille ristiriitaiset tavat suhtautua Kiinan valtaperinteeseen ja tyytyä arvelemaan, että kerran katkenneet perinteet eivät koskaan sellaisinaan ala uudelleen. Kungfutselaisuus saattaa jossakin muodossa elpyä, mutta vanhan kungfutselaisuuden aika on ohi. Pattbergia voi lohduttaa sillä, että maailmassa nykyisinkin kukoistavaa seksikauppaa käyvästä ei suurin osa ole koskaan edes kuullut Mestari Kongista. Alan liikevaihdosta on esitetty suuria ja vaihtelevia summia, satoja miljardeja dollareita vuodessa, mutta asiaa on hämärtänyt tapa kytkeä tai jopa samaistaa seksikauppa ja ihmiskauppa toisiinsa. Molempia kaupan muotoja löytyy Kiinasta.

Jotakin traumaattista kiinalaisten suhtautumisessa omaan menneisyyteensä on. Sen huomaa Hong Yingin (s. 1962) kirjoista, joista *Joen tytär* ja *Hyvien kukkien lapset* on suomennettu ja jotka kertovat arkielämästä juuri tässä kaupungissa, Chongqingissa. Kun Alberto Moravia, italialainen kirjailija, vieraili Kiinassa 1967, hän opastetulla kierroksella Pekingin kesäpatsissa pohti tätä menneisyyteen kohdistuvaa vihaa. Pihatalon levollisessa ilmapiiirissä, romahtamistaan odottavien kerrostalojen keskellä, Moravian havainnot tuntuivat kiinnostavilta.

Kiinassa se muistomerkkien lopullinen kuolema, jonka turismi tuo tullessaan, on vielä lapsenkengissään. Tällä hetkellä kiinalaiset tyytyvät ”vihaamaan” muistomerkkejään. Sillä tulkoon tämä asia nyt selväksi: kiinalaiset vihaavat menneisyyttään, olipa kyse sitten taiteellisesta, kirjallisesta, filosofisesta tai uskonnollisesta menneisyydestä. Ei ole helppo sanoa miksi. Ei niinkään paljon siksi että se on menneisyyttä (josta syystä esimerkiksi futuristit sitä vihasivat) vaan koska se heistä on erehdys, toisin sa-

noen porvarillinen, kapitalistinen erehdys. Toisaalta tämän menneisyyden vihan rinnalla, joka on sitäkin huomiota herättävämpää kun maassa on kolme tuhatta vuotta palvottu esi-isiä, Kiinassa vallitsee patrioottinen ja muukalaisvihainen nationalismi, joka on ehkä kiihkein ja palavin maailmassa. Yleensä näin nationalismiin liittyy menneisyyden ihailu, mutta ei Kiinassa.

Moravia kehrittelee näitä havaintojaan hiukan oudosti hakemalla analogiaa biologiasta: Kiina on konservatiivinen samalla tavalla kuin luonto. Kiinnostavaa tämä on siksi, että Moravia oli aikaistodistaja: hänen kirjansa Maon Kiinasta ilmestyi 1967. Vajaat puolivuosisataa myöhemmin kiinalaisten suhde menneisyyteen vaikuttaa samanlaiselta kuin suomalaisissa kirkonkylissä ja kaupungeissa 1960-luvulla, joissa konkreettiset todisteet eletystä elämästä myös siivottiin puskutraktoreilla. Tämä tosin ei ole aivan uutia; aina dynastiat ovat hävittäneet edeltäjiensä jälkiä, ja Kiinassa pitkä historia elää, toisin kuin Roomassa tai Ateenassa, pikemminkin kirjallisenä kuin arkkitehtonisena raunioina.

Kungfutsu kuuluu menneisyyteen, mutta ilmeisesti hän yhä on niin merkittävä hahmo, että kaikilla on hänelle käyttöä. Vanhan liiton radikaalit voivat edelleen haukkua hänet taantumuksen filosofiksi. Kiinan puolueen nykyjohto voi vedota hänen ajatuksiinsa harmoniasta, ja puolueen kriitikot saattavat lukea häntä avoimuuden ja demokratian edistäjänä.

Kiinan toinen ja paljon mielenkiintoisempi suuri perinne, taolaisuus, ei ole soveltunut yhtä joustavaan poliittiseen käyttöön. Tämä ei ole ihme. Taolaisuus opettaa olemaan puuttumatta maailmanmenoon juuri mitenkään. Tapana on sanoa, että kiinalaiset ovat olleet julkisessa elämässään kungfutselaisia, yksityisesti taolaisia.

12.

Nuorehko nainen oli täysin uppoutunut tanssiin. Kädet nousivat pään yläpuolella yhteen, ojentuivat toiselle sivulle, sitten toiselle; tanssissa oli aivan oma, erityinen kuvionsa. Kannettavasta CD-soitimesta kaikui musiikki, joka vaikutti perinteisen kiinalaiselta, mutta johon oli lisätty moderni komppi eli basso ja rummut.

Tanssipaiikka oli pieni puisto kadun varressa, norsua esittävän patsaan ympärillä. Tanssijoita oli muutama kymmenen, vanhoja ja nuoria, miehiä ja naisia, joskin ennen kaikkea tanssijat olivat nuorehkoja ja keski-ikäisiä naisia, ja tätä menoa katsellessa tuli ajatelleeksi, että ehkä kiinalaiset eivät ole vapaita siten kuin suomalaiset tahtovat ajatella olevansa, mutta aivan varmasti he ovat vapautuneempia. Usein he ovat myös taitavia. Laulut ja tanssit ovat hioutuneet lukemattomina iltoina, ja tarve tanssia ilmeisesti tarttuu, ehkä pelkästä tuulesta, ja nimenomaan hyvästä tuulesta.

Paikalle pysäköi poliisiauto. Kukkopojan oloinen poliisi astui aukiolle, katseli hetken hillityn iloista menoa ja esitti sitten pitkän ja mutkikkaan

soolotanssin niin täysin itseensä ja musiikkiin uppoutuneena ettei huomannut edes virkalakin tipahtamista silmille. Paikalla olevat eivät kiinnittäneet tanssivaan järjestyspoliisiin huomiota.

Orkesteri palasi tauolta. Siihen kuului yksi ainoa *erhun*, pienikoppaisen jousisoittimen soittaja sekä laulusolisti joka aika ajoin vaihtui, hiukan karaoketyyliin. Ilta pimeni, tanssi jatkui. Tanssi jatkui myös seuraavana iltana, ja sitä seuraavana, ja tällaisia korttelitansseja riittää kaikkialla Kiinassa, varsinkin etelässä, aivan kuten riittää puistojen täydeltä shakin pelaajia, kortin lyöjiä, kiinalaisen oopperamusiikin ja taijin harjoittajia, voimistelijoita, ja kaikkea tätä katsellessa tuntuivat omituisilta ne puheet joiden mukaan Kiinassa ei ole kansalaisyhteiskuntaa. Ehkä julkinen tanssi ja kortinlyönti eivät kuulu tuohon käsitteeseen. Tälläkin aukiolla vanhimmat, miehet ja naiset jotka ovat tanssinsa jo tanssineet, keskittyivät pelaamaan korttia, outoja pelejä joiden säännöistä sivullisen oli vaikea saada selkoa, ja kaikkien jaloissa pyöri lapsia, jotka ulkomaalaisen nähdessään riensivät riehakkaina tyhjentämään koko kymmenen englanninkielisen sanansa varaston.

Puiston tanssipaikka oli lähellä pihatalohotelliämme, ja myös kadun toisella puolella, asvaltoidulla parkkipaikalla, tanssittiin joka ilta. Kulmapuodista tapasimme ostaa majataloomme iltapalaksi kaksi uppopaistettua leipästä, joissa oli mausteena hakattua vihreää sipulia. Jyrkät portaat laskeutuivat korttelin sisuksiin, syvälle uumeniin, pimeään mahalaukkuun, ja joskus kujan varrella oli ovi avoinna pieneen, liiterin näköiseen tiilikokuun. Usein siellä joku voimisteli.

Vaikka kaikki nämä kerrostalot olivat jo menotiellä, pihatalo säilyisi, niin kerrottiin. Talossa oli häivähdyksensä vuosituhantisen, hienostuneen kulttuurin valtakuntaa jota ei ehkä sellaisena ole koskaan ollut olemassa kuin lännessä on kuviteltu ja jonka kiinalainen älymystö jo yli sata vuotta sitten koki kehityksen kahleeksi. Viivähdimme huoneessa numero yhdeksän useamman yön. Toisen kerroksen huoneet olivat avaria, ilmapiiri levollinen, makuuhuoneen sänky kivikova. Olohuoneessa oli taulutelevisio, sohvalla perinteinen teepöytä. Silkkipeitto oli punainen, kaksi nojatuolia koristeellisesti kaiverrettua tummaa puuta. Sisäpihan parvekkeelta saattoi katsella talon keskellä solisevaa suihkulähdettä, laiskasti liikkuvia kissoja ja makuusalissa asuvia satunnaisia reppumatkailijoita, ja kaikki tämä maksoi 270 yuania vuorokaudessa, kolmisenkymmentä euroa. Seuraavana päivänä Anna-Liisa kirjoitti päiväkirjaansa:

Anna-Liisan päiväkirja. Chongqing, sunnuntai 24. maaliskuuta 2013.

Kun katkonaisen yön jälkeen natisee pystyasentoon sentin paksuiselta patjalta, tietää olevansa kädellisten lajia. Otetaan tukea tuolista ja sängyn päädystä ja ollaan vähällä kaataa vanha vaatekaappi. Ei vallan vetreää.

Lähdetään Vapautuksen aukiolle. Odotellaan bussia. Opiskelijatyttö tulee juttelemaan. Kolmisen nousta linja-autoon. Tyttö kertoo pyrkivänsä ensi vuonna yliopistoon, haluaisi Chongqingin Fudianiin, mutta ei oikein usko

mahdollisuuksiinsa. Englannin kielen taito on kohtuullinen, häntä on vain opittava kuuntelemaan. Aukion lähellä jätetään hyvästit. Tyttö tapaa ystävänsä. Nuoret lähtevät elokuviin.

Vapautuksen muistomerkin juurella on laulajia ja tanssijoita, aikuisia ja lapsia, ja osa yleisöstä istuu kunniapaikoilla nauhan aitaamalla alueella. Parahiksi tullaan esityksen loppukohtaukseen. Jii puhuu poliisin kanssa, mutta poliisi torjuu hänen aikeensa. Tulee toinen koppalakki ja Jii heilauttaa kameroineen yli esteen eliitin puolelle. Panen jälleen merkille, että katumuoti on Kiinassa muuttunut käsittämättömän nopeasti. Helsingissä ei viikossa näe yhtä monta niin kiinnostavasti, tyylikkäästi ja hauskesti pukeutunutta ihmistä kuin täällä yhdessä tunnin puolikkaassa.

Syödään nyyttejä tutussa paikassa; kaksikymmentä lampaanlihalla ja vihanneksilla täytettyä, höyrytettyä palleroa päätä kohden on sopivasti. Valo vähenee, viilenee. Anorakin taskusta on tungoksessa kadonnut muutama kymppi. Takkiin jää tahra. Ensimmäinen näpistys tässä maassa neljännesvuosisadan mittaan. Taiotaan yksi taksikuskeista pysähtymään, mutta hän ei näe lukea tai ei kykene tulkitsemaan karttaa, sen pientä pränättä. Jii lainaa silmälasinsa.

Ostan hotellimme lähimarketista vettä ja muffineja. Myyjät käyvät kiittelemään muukalaisen kiinan taitoa, vaikka vain tervehdin ja pyydän neljä pullaa. Loput asiat arvaan, ja hyvin menee. Olen näet aivan varma, ettei yksikään kysymys koske esimerkiksi isoäitivainajani terveydentilaa. Niin ovat kohteliaita täälläpäin maailmaa.

Jii seisoskelee kaupan edustalla. Kadulla on vettä ja kala haisee. Suuri säiliöauto on juuri jättänyt myyntiin muutaman sammiollisen eläviä kaloja. Kalanviljelyaltaita on seudulla paljon. Hotellin sisäpihalla kissa vilkaisee, tervehtii, häntä värähtää. Kis, kis, kutsun, mutta kirjava kissa pitää nojatuolista ja jää nuolemaan tassujaan. Kadonneiksi kuvitellut rahat tipahtavat lattialle, ja anorakki on tahraton taas. Valmistetaan iltakahvia, ollaan hiljaa. Pa-neudutaan laudoille, eikä vuode ole päivän mittaan pehmentynyt. Tämän täytyy olla terveellistä, kiinalaisin ominaispiirtein, vaikka tähdet iskevät silmää luomien lomassa.

13.

Useina päivinä palasimme Vapautuksen muistomerkillä, ja aina haimme McDonald'sista kahvia; sitä on Kiinassa yhä vähän vaikea saada. Istuimme katselemassa ihmisiä, mikä Kiinassa aina on helppoa, pohdimme bussiyhteyksiä Chang Jiangin, Suuren Virran rantateille, ja välillä muistelimme vuosikymmenten takaisia valokuvia, joissa väkijoukot kantavat Mao Zedongin ja Josif Stalinin muotokuvia juuri tämän saman, henkisesti kutistuneen monumentin luona. Vanhan sanonnan mukaan aika on uskon, paikka uskollinen. Kiinassa molemmat tuntuivat huorahtavilta.

Moravian ennakoima turismi oli Kiinassa toteutunut, ennen kaikkea kii-

nalaisten kotimaan turismina, ja ehkä siksikin Vapautuksen monumentin 27-metrinen ruoto tuntui järkytyksestä kyyristyneen. Vajaassa kahdessa-kymmenessä vuodessa korkeilla ja jyrkillä kallioilla sijaitseva ydinkaupunki oli rakennettu liki tyystin uudestaan, ja nyt sichuanilaiset talonpojat hylkäävät peltonsa, koska rakennusmiehenä Chongqingissa hankkii paremmin. Jo-pa kantajana, *kulina*, hankkii paremmin.

Kun kävimme katsomassa kaupungin profilia joen takaa, kaukaa itäpuolen kukkuloilta, melko läheltä Neil Heywoodin murhahotellia, Lucky Holidayta, näimme yhtenäisen ja persoonattoman pilvenpiirtäjien metsän, jota ainainen sumu paketoit ja pehmensi ja josta tyystin puuttuu sellainen arkkitehtoninen kokeilevuus jota näkee Pekingissä ja Shanghaissa. Uusi Chongqing on syntynyt nopeasti, ja sen syntyä on vauhdittanut enemmän rakennuttajien rahanhimo kuin arkkitehtien kunnianhimo. Jälkeäkään ei Jiefangbeille ole jäänyt niistä vanhoista, tyyliään osin eurooppalaisista rakennuksista, jotka kerran reunustivat samalla paikalla pienempää aukiota.

Näkemissämme valokuvissa aukiolle pakkautunut ihmisjoukko kohottaa salkojen päissä liehuvia punaisia lippuja, mutta liput yltyvät tuskin monumentin ensimmäisen kerroksen tasalle, ja itse muistomerkki kohoaa ylväänä korkeammalle kuin yksikään aukion laidan rakennuksista. Kuvien talot ovat eräänlaista Kiinan jugendia, ja tunnelma on riehakkaan juhlava. Sen näkee väkimäärästä ja Stalinin ilmeestä.

Sun Yat-senin puisen muistomerkin kuvia emme ole nähneet, mutta olemme nähneet kuvia maailmansodan ajoilta, ja ne todistavat, että kun kommunistit voittivat sisällissodan ja vapauttivat kaupungin, kuten sanonta kuuluu, ei Chongqingissa paljon ollut jäljellä vapautettavaa. Helmikuusta 1938 elokuuhun 1943 japanilaiset olivat tehneet kaupunkiin noin 260 ilmahyökkäystä ja pudottaneet liki 12 000 pommia, enimmältään palopommeja. Berliinissä tai Hampurissa oli vuonna 1943 ehkä kamalampaa, mutta myös Chongqing oli vuosikautia sota-ajan arkinen helveti. Kaupungin kallioihin louhittiin suojaksi luolia ja tunneleita, ja niihin paenneita ihmisiä saattoi kerralla tukehtua kuoliaiksi tuhansia. Nyt samoista tunneleista voi löytää hektisen diskoteekin.

Hetken pohdimme, vieläkö jaksaisimme tutustua kiinalaiseen diskoelämään, mutta lykkäsimme projektia. Kauppa-aukion väen virrassa näkyi paljon eläkeläisiä, jotka aina pitävät yletöntä huolta lapsenlapsistaan, ja paljon näkyi kiinalaisia turisteja sekä itärannikon vauraista kaupungeista että Sichuanin maaseudulta. Kaikki he todennäköisesti olivat tutustuneet Kansojen Halliin ja Ciqikouhun, nähneet eläintarhassa pandat ja vierailleet Zhou Enlain vanhasa kotitalossa. Ehkä he olivat käyneet myös Kolmen rotkon padon museossa ennen kuin lähtisivät jokilaivalla kohti itää ja alajuoksua. Joku yunnanilainen tai historian harrastaja oli saattanut poiketa kenraali Joseph Stilwellin museossa liki Hiltonia. Stilwell oli amerikkalainen, joka sodan aikana oli joukkoineen täällä tukemassa kansallismielisiä sodassa japanilaisia vastaan.

Katselimme nimettömiä ihmisiä. Katselimme tyylikästä katua ja tiesim-

me, että vain muutaman korttelin päässä näytti jo toisenlaiselta, eletymältä, ja että vielä etäämpänä, niemen kärjessä, jatkuivat päivästä päivään kaoottiset tavaramarkkinat, jotka osaltaan kertovat, mitä Kiinassa todella tapahtuu. Satojen miljoonien teepaitojen, farkkujen ja lenkkiossujen virta alkaa jostakin Suuren Virran suistoalueen liepeiltä tai hiukan etelämpää ja haarautuu sieltä koko avaraan maailmaan. Olimme osa sitäkin virtaa.

Jiefangbein aukiolla keski-ikäinen mies kantoi korenon päässä valtavia nyyttejä ja oli kääntynyt kävelykadulle ajaneen taksin alle, syvästi välinpitämättömän oloiset pilvenpiirtäjät kohosivat toiseen ulottuvuuteen, peililasit ja teräksen mykkään maailmaan, ja vaikka koskaan emme olleet käyneet sisällä näissä nimenomaisissa taloissa, oletimme, että siellä ei ollut yhtä kiiltävän eleganttia kuin ulkokuori vähitellen kirkastuvaa taivasta vasten antoi ymmärtää. Rakentamisen kiihko jättää jälkensä. Usein tuuli valittaa vetoisissa nurkissa, vesijohdot vuotavat, vessat vetävät itse itsensä, omia aikojaan. Koko kaupunki pitäisi purkaa ja rakentaa uudelleen, tokaisi muuan suomalaisdiplomaatti meille joskus kahvipöytäkeskustelussa. Hän tarkoitti Pekingiä. Chongqingin ilmasto on toisenlainen, ja ehkä myös kiinalaiset ovat erilaisia kuin on keski-ikäinen suomalaismies, joka aina katsoo sähköjohtojen vetoja, ikkunoiden tiivisteitä, putkitöiden ja hitsaussaumojen laatua. Keski-ikäinen suomalaisnainen katsoo sitä, mitä äiti siisteydestä opetti, ja molemmat ovat Kiinassa ymmällään.

Joimme McDonald'sin kahvia, ja tuntui, että tämä oli nyt nähty. Muistelimme Paulin veljen ja veljenpojan koteja. Nuo kaksi asuinsijaa olivat tyystin eri maailmoista, eikä kyse ollut rahasta. Kohta viisikymppinen Paul ja hänen kuusikymppinen veljensä olivat viimeisiä, joilla oli oma kosketuksensa vanhaan, kommunistisen aatteen Kiinaan. Veljenpoika ja tämän vaimo olivat jo omak-suneet kodin ideansa myöhempien aikojen televisiosta; Paul tai hänen veljensä tuskin olivat piitanneet edes fengshuista. Toutoun esiintymisinnolle Paulin veli hymyili, mutta tämän tyrkyttämän taulutietokoneen hän siirsi välinpitämättömänä olohuoneen pöydälle, nopeasti täyttyvän tuhkakupin viereen. Veli joi viinaa tiheämpään kuin muut mutta humaltui vähemmän. Hän näytti hyvinvoivalta ja hyvin säilyneeltä vanhenevalta mieheltä, jonka elämä jo pitkään oli sujunut mukavasti, mutta joinakin hetkinä, kun kaikkien huomio oli kiinnittynyt muualle, hän sulki silmänsä, ja hänen kasvoiltaan katosivat kaikki ilmeet.

Haimme uudet kahvimukilliset. Niidenkin jälkeen tuntui, että Jiefangbei oli nyt nähty. Se ei kätkenyt ainuttakaan salaisuutta, ei ainakaan sellaista salaisuutta jonka me olisimme saattaneet paljastaa. Kesällä 2007 olimme heti kaupunkiin tultuamme ahmineet itsemme täyteen samassa McDonald'sissa, josta nyt ostimme kahvimme, joten oli Kiinassa jotakin pysyvääkin. Yritimme muistaa, minkälaista tuolloin todella oli, mutta kuuden vuoden takainen elämä tuntui jo oudolta. Siltä se tuntuu nytkin, yli seitsemän vuotta myöhemmin, kun vuoden 2015 alkaessa viimeistelimme näitä rivejä. Siksi noita kahta kadonnutta vaeltajaa, jotka käyttivät meidän nimiämme, on parasta katsoa etäältä, puhutella sinä-muodossa.